

**TURUN
YLIOPISTO**

”Sotapalvelus kaunistaa”

Aikakauslehti *Suomen Sotilaan* sotilasihanne jatkosodan aikana

Poliittisen historian
kandidaatintutkielma

Laatija:
Emma Ronkainen

28.4.2026
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Poliittinen historia

Tekijä: Emma Ronkainen

Otsikko: ”Sotapalvelus kaunistaa” – aikakauslehti *Suomen Sotilaan* sotilasihanne jatkosodan aikana

Sivumäärä: 37 sivua

Päivämäärä: 28.4.2026

Tässä tutkielmassa tutkin, millainen ihanteellisen sotilaan kuva rakentui aikakauslehti *Suomen Sotilaassa* jatkosodan aikana. Lisäksi analysoin, miten ja millaisten sisältöjen kautta ihanne lehdessä rakentui, ja mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat siihen, millainen ihanne lehdessä oli nähtävillä. Tutkielma ja erityisesti sen aineistovalinta saivat inspiraatiota tutkija Anders Ahlbäckin väitöskirjasta. Ahlbäck tutki väitöskirjassaan, millaisia mieheyden ja sotilaan malleja *Suomen Sotilas* tarjosi sisällissodan ja toisen maailmansodan välisenä aikana.

Tutkielman tutkimusmetodinä käytin laadullista sisällönanalyysia ja aineistolähtöistä tarkastelua. Järjestin aineistosta tehdyt havainnot kolmeksi temaattiseksi kokonaisuudeksi. Käytetty primääriaineisto oli suhteellisen laaja, sillä lehteä julkaistiin jatkosodan aikana yhteensä yli 100 numeroa. Aineistolähtöisen tarkastelun avulla tavoitteena oli paikantaa aineistosta keskeiset ja toistuvasti ilmenneet ominaisuudet, joista lehden ihanteen voidaan nähdä rakentuneen. Laadullisen sisällönanalyysin lisäksi käytin tutkielmassa miestutkimuksellista lähestymistapaa. Siinä mieheyttä ja mieheyden ihanteita pyritään paikantamaan tarkemman, miehiin ja miehen sukupuoleen kohdistuvan, tutkimisen avulla. Miehistä tehdyt representaatiot luovat ihanteita. Oletuksenani oli, että *Suomen Sotilas* sisältäisi sellaisia representaatioita, jotka muodostaisivat kuvaa ihanteellisesta sotilaasta.

Keskeisenä tuloksena oli, että lehdestä oli löydettävissä kokonaisvaltaisella tavalla rakentunut näkemys ihanteellisesta sotilaasta. Primääriaineistosta tehtyjen havaintojen perusteella lehden ihanteellinen sotilas rakentui niin fyysisten, psyykkisten kuin sosiaalisten ominaisuuksien ja toimintojen kautta. Toisena havaintona oli, että lehdestä oli paikannettavissa erilaisia sisältöjä, joissa ihanne muodostui. Osassa sisällöistä mallisotilasta kuvaillaan selkeästi, nimeämällä ihanteellisia ominaisuuksia suoraan ja usein tyyliltään ohjeistavasti. Osassa sisällöistä ihanne taas ilmenee enemmän rivien väleistä ja epäsuorasti, esimerkiksi epätoivottuja ominaisuuksia mainitsemalla tai hienovaraisesti esikuvien avulla.

Aineiston konteksti ja lähdekriittinen tarkastelu nousivat keskeisiksi erityisesti sen tunnistamisessa, miksi lehden ihanne muodostui sellaiseksi kuin muodostui. Tutkielmassa tein paikannusta lehden roolista ja lehden sisältöihin vaikuttavista tekijöistä. Lehti ei edustanut armeijaa virallisesti, mutta se oli suunnattu sotilaille ja roolitti itseään suomalaisen sotilasluonteen ymmärtäjänä. Lisäksi monella sen kirjoittajista oli yhteyksiä armeijaan. Havaintojen perusteella totesin, että lehti asetti itsensä monessa asiassa samaan linjaan armeijan virallisten näkemysten kanssa. Tällä taas oli vaikutuksia siihen, mitä ominaisuuksia ja millaista toimintaa lehti painotti suhteessa hyvään sotilaaseen.

Avainsanat: jatkosota, miestutkimus, representaatio, sotilasihanne, sukupuolihistoria, Suomen Sotilas

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus	4
1.2	Aineistot ja menetelmät	6
2	Ulkonäkö luo imagoa – ihannesotilaan fyysiset ominaisuudet	9
2.1	Suomalaisen sotilaan fyysisyys ja luontainen sotiluus	9
2.2	Kurinalainen ruumis – sotilaan ulkoinen olemus ja itsestä huolehtiminen	11
3	Sotilaan psyykkiset ominaisuudet sotaponnisteluiden tukena	16
3.1	Perustana rohkeus, uhraus ja kunnia	16
3.2	Keskeistä sodan keskellä – vaatimattomuus, optimismi ja tunteiden hallinta	19
3.3	Ihannetta tarkentavat esikuvat – Saksa, Japani ja Mannerheim	21
4	Toivottu toiminta muodostaa sotilaan sosiaalisen ihanteen	25
4.1	Aseveljeys itseisarvona ja välineenä	25
4.2	Kuri ja ansaittu auktoriteetti	27
4.3	<i>Ylpeä miehen laki</i> määrittelee sopivan tunneilmaisun	30
5	Johtopäätökset	32
	Lähteet	36

1 Johdanto

Suomalainen soturimyytti on perinteisesti sisältänyt ajatuksen korpisoturista, johon kiteytyvät suomalainen soturi-ihanne ja sen erityislaatuinen luonne.¹ Ensimmäisen maailmansodan jälkeen vallitseva mielikuva suomalaisesta sotilaasta keskittyi kovuuden, kurinalaisuuden ja armottomuuden ympärille. Tämä ihannesotilas on saanut vaikutteita saksalaisesta militaarin mieheyden ihanteesta, johon mainitut ominaisuudet yleisesti kuuluvat.² Sotaa, sen toimijoita ja tapahtumia on aiheina tutkittu Suomessa lähtökohtaisesti aina.³ Näiden teemojen tutkimus on Suomessa muodostanut perinteisen sotahistorian tutkimuskentän. Tässä tutkielmassa tarkoituksena on lähestyä perinteistä sotahistoriaa erilaisella lähestymistavalla, kun huomiota kiinnitetään sodanaikaiseen lehteen ja kuvaan ihanteellisesta sotilaasta. Kuten sukupuolentutkija Arto Jokinen on omissa tutkimuksissaan tuonut esille, sotilaan ihanteet ja myytit rakentuvat kulttuurissa ja sen erimuotoisissa tuotoksissa.⁴ Yhtä lailla puolustusvoimien virallisten lähteiden lisäksi myös virallisten tahojen ulkopuolella ilmestyvä media ja sen sisällöt tuottavat normatiivisia käsityksiä siitä, millainen suomalaisen sotilaan tulisi olla.

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus

Tässä tutkielmassa tarkastelen, millainen oli aikakauslehti *Suomen Sotilaan* suomalainen ihannesotilas jatkosodan aikana 1941–1944, kun Suomi kävi toista peräkkäistä sotaansa Neuvostoliittoa vastaan. Tarkastelen, miten kyseinen ihanne lehdessä rakentui eli millaisissa sisällöissä ihanteen muodostuminen oli havaittavissa. Lisäksi analysoin, mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat siihen, millaiseksi ihanne muodostui. Tutkielmassa hyödynnetään miestutkimuksellista lähestymistapaa, jossa miestä, mieheyttä tai näiden ihanteita ei oteta annettuina, vaan niitä pyritään paikantamaan sekä purkamaan kriittisen ajattelun ja kunnollisen tarkastelun avulla.⁵ Lähestymistavan suuntaamien kysymysten avulla tarkoituksena on paikantaa tietyn sodanaikaisen aineiston tuottama suomalainen sotilasihanne, ja tehdä analyysia siitä, miksi se rakentui sellaiseksi kuin rakentui. Miestutkimuksessa miestä tarkastellaan aktiivisena sukupuolena, jonka käsityksiin itsestä ja ihanteellisista ominaisuuksista ulkopuoliset tekijät, kuten kulttuuri, vaikuttavat. Tutkielmassa huomion kohteena on erityisesti sota-ajan konteksti ja aineistona toimivan lehden asema kyseisessä

¹ Jokinen 2000, 127–128.

² Nevala-Nurmi 2014, 227–228.

³ Kivimäki 2013, 16–17.

⁴ Jokinen 2000, 128.

⁵ Aho et al. 2021, 10.

kontekstissa. Tavoitteena on jatkaa miestutkimuksellisen lähestymistavan linjaa, jossa huomiota kiinnitetään teemoihin, joita ei aiemmin ole purettu tai koettu tarpeellisiksi käsitellä.⁶

Tutkielma ja erityisesti sen aineistovalinta pohjautuvat osaltaan Anders Ahlbäckin vuonna 2010 julkaisemaan väitöskirjaan *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Interwar Finland 1918–1939*. Ahlbäck tutki väitöskirjassaan suomalaisen armeijan vakiintumista sekä asevelvollisten miesten sotilaallisen identiteetin muodostumista sisällissodan ja maailmansotien välisessä Suomessa, vuosina 1918–1939. Sotilaiden ihanteita on tutkittu aiemmin myös muun muassa sukupuolentutkija Arto Jokisen toimesta, ja tutkimuksessa on paikannettu erilaisia suomalaisen sotilaan kuvia sekä myyttejä.⁷ Jokisen tutkimuksissa painotus on ollut armeijan virallisissa lähdemateriaaleissa sekä sotakirjallisuudessa, jolloin ihanteita on tarkasteltu hänen tutkimuksissaan pääosin eri aineistojen avulla. Omaa tutkielmaani ja Ahlbäckin väitöskirjaa keskeisesti yhdistävä näkökulma on tutkia asepalvelusta sekä armeijaa ympäristöinä, joissa käsityksiä miehuuden merkityksistä ja mieheydestä tuotettiin.⁸ Aikakauslehti *Suomen Sotilas* nousi esiin omassa luvussaan Ahlbäckin väitöskirjassa, ja se voidaan nähdä yhtenä tällaisena, sotilaallista mieheyttä ja ihannetta rakentavana ympäristönä.⁹ Tämä on myös peruste sille, miksi kyseinen lehti valikoitui tutkielmassa tarkasteltavaksi primääriaineistoksi.

Käsitteellisesti tutkielman keskiössä ovat mieheyden representaatiot, eli ideaalikuvi tuottavat kuvaukset. Representaatiota tarkasteltaessa on tärkeä muistaa, etteivät ne sellaisenaan heijasta olemassa olevaa todellisuutta, vaan niiden voidaan ennemmin nähdä osallistuvan aktiivisesti sen tuottamiseen.¹⁰ Tämän takia se, ilmenikö *Suomen Sotilaan* representaatio ihanteellisesta sotilaasta todellisuudessa lehteä lukevissa sotilaissa, jää tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkielmassa ei ole perusteltua tehdä päätelmiä siitä, ilmensivätkö suomalaissotilaat lehden ihannetta todellisuudessa tai pyrkivätkö he omaksumaan lehdessä mainittuja ominaisuuksia. Representaation lisäksi keskeisenä käsitteenä tutkielmassa on ihanne. Koska jatkosota ja sotiluus kosketti niin isoa osaa miehistä, sotilaan ihanteesta voidaan puhua ainakin yhdenlaisena mieheyden ihanteena. Tutkielmassa mieheys ymmärretään kuvailevana käsitteenä, johon kuuluvat miehisiin pidetyt ominaisuudet sekä ajatukset siitä, millainen

⁶ Aho et al. 2021, 10.

⁷ Jokinen 2000, 127–128; Jokinen 2019, passim.

⁸ Ahlbäck 2010, 3.

⁹ Ahlbäck 2010, luku 4.

¹⁰ Jokinen 2000 121–122, 124.

ihanteellisen miehen tulisi olla.¹¹ Mieheyden ihanne käsitetään synonyymina Jokisen määrittelemille ideaalikuville. Ideaalikuville Jokinen tarkoittaa niitä odotuksia ja toiveita, jotka muokkaavat mieheen ja mieheyteen liittyviä sukupuolisia käsityksiä.¹² Ideaalikuvat sisältävät normatiivisia käsityksiä siitä, millainen tiettyssä ajassa ja ympäristössä olevan miehen tulisi olla, ja millaiset ominaisuudet tältä ovat toivottavia. Näistä samoista käsityksistä muodostuu ihanne.

Ahlbäckin lisäksi aihetta on aiemmin tutkinut erityisesti jo mainittu Arto Jokinen. Hänen teoksensa *Isänmaanmiehet. Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa* (2019) sekä *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri* (2000) tuovat tutkielmaan miestutkimuksen kentän näkökulmaa, ja ovat keskeisessä roolissa erityisesti aineiston tulkinnan tukena. Analyysiin ihannesotilaan ominaisuuksista on hyödynnetty erityisesti Ville Kivimäen, Ilari Taskisen, Knut Pippingin sekä Nyameka Mankayin teoksia ja artikkeleita. Kivimäki ja Taskinen ovat tehneet sotilaisiin liittyvää tutkimusta nimenomaan Suomen miestutkimuksen kentällä. Heidän tutkimuksistaan olen saanut tukea kontekstin ymmärtämiseen ja sen merkityksen analysoimiseen.¹³ Pippingin teos *Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944* (1978) on alan keskeinen perusteos mitä tulee sotilaiden suhteisiin sekä sotilasryhmässä että ryhmän ulkopuolisiin henkilöihin. Mankayin artikkelia *Masculinity, Sexuality and the Body of Male Soldiers* (2008) on hyödynnetty tutkielmassa erityisesti sotilaan ihanteellisten fyysisten ominaisuuksien analysoimisessa.

1.2 Aineistot ja menetelmät

Tutkimuksen primääriaineistona on vuodesta 1919 lähtien julkaistun aikakauslehti *Suomen Sotilas*, ja tarkennetusti sen jatkosodan aikaiset numerot. Lehti ei ollut puolustusvoimien itsensä julkaisema, mutta kuten Ahlbäck omassa tutkimuksessaan toteaa, sillä oli yhteyksiä sodan virallisiin tahoihin, kuten sotaministeriöön ja armeijaan. Lehti sai alkunsa sotaministeriön ehdotuksesta, ja 1920-luvulla sotaministeriö kävi läpi sisältöjä ennen niiden julkaisua. Vuodesta 1923 lähtien lehteä julkaisi osakeyhtiö Kustannus Oy Suomen Mies.¹⁴ Jatkosodan aikana lehdessä muodostui yhteyksiä virallisiin tahoihin ainakin kirjoittajien avulla, koska moni heistä oli virassa edelleen toimivia tai entisiä sotilaita. Vuonna 1942

¹¹ Lamberg et al. 2014, 16, 226.

¹² Jokinen 2000, 124.

¹³ Kivimäki 2013; Taskinen 2025.

¹⁴ Ahlbäck 2010, 150.

lehdessä vakituisesti ilmestyneessä pakinassa lehti määritteli rooliaan Suomen puolustusvoimien sekä koko maanpuolustusväen äänenkannattajana, jonka tehtävänä on herättää ja ylläpitää suomalaista sotilashenkeä sekä reipasta miehen mieltä.¹⁵ Vuonna 1943 lehteä uudistettiin ja sotilaskotien suuri rooli lehden sisällöissä väheni. Uudistuksen yhteydessä toimitus määritteli lehteä lahjomattoman isänmaallisuuden ja ”sotilaittemme luonteen oikeanlaisen tajuamisen” meriittien avulla.¹⁶ Lehti valikoitui tutkielman primääriaineistoksi sen kiinnostavan aseman ja aiemmassa tutkimuksessa näkymisen vuoksi. Ahlbäckin väitöskirjassa aikarajaus käsitti sotienvälisen ajan, jolloin lehden rooli ja päämäärät olivat ymmärrettävästi erilaisia, kun Suomi ei ollut sodassa. Kiinnostavaa onkin tehdä vertailua näiden aikakontekstien välillä, ja tarkastella, miten ihanne muuttui, kun oltiin sodassa. Yhdistävänä tekijänä aineistossa on aikakaudesta riippumatta se, että se sisältää lähtökohtaisesti paljon normatiivisia ajatuksia siitä, millainen suomalaisen sotilaan tulisi olla.¹⁷

Tutkimusmenetelmänä tutkielmassa on laadullinen sisällönanalyysi, jossa aineiston käsittely ja siitä tehtyjen havaintojen teemoittelu ovat keskeisissä rooleissa. Käyttämässäni aineistolähtöisessä lähestymistavassa käsiteltävät analyysiyksiköt ja teemat valikoidaan tutkielman tehtävänasettelun mukaisesti.¹⁸ *Suomen Sotilasta* ilmestyi jatkosodan aikana kaikkiaan 73 numeroa. Johtuen siitä, että lehteä julkaistiin keskimääräisesti kaksi kertaa kuukaudessa, aineistorajaus on tehty tarkasti jatkosodan ensimmäisestä kuukaudesta kesäkuusta sen päättymiskuukauteen syyskuuhun. Tutkielmassa aineisto on ensin käyty kokonaan läpi, minkä yhteydessä tutkimuskysymysten kannalta merkittävät ja olennaisilta vaikuttaneet artikkelit on valikoitu ja taulukoitu. Tämän yhteydessä aineistosta on poimittu ja taulukoitu kaikkiaan noin 115 artikkelia, jotka käsittelevät ja pitävät sisällään tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa. Näiden artikkelien tarkastelun perusteella olen jakanut ihanteen käsittelemisen teemoittain fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen päälukuun. Tutkielman analyysissä olen hyödyntänyt noin 30 lehden artikkelia. Artikkeleita on valikoitu käsittelyyn tasaisesti sodan eri vuosilta.

Laadullisen sisällönanalyysin ohessa sukupuolihistorialla ja jo aiemmin mainitulla miestutkimuksella on keskeinen rooli tutkielmassa. Miestutkimuksessa miehet ja miehiin

¹⁵ *Suomen Sotilas* 1/1942, ”Kotirintaman ja tulilinjan vaiheilta” pakina.

¹⁶ *Suomen Sotilas* 12/1943, ”Vahdinvaihto”.

¹⁷ Ahlbäck 2010, 153–154.

¹⁸ Tuomi ja Sarajärvi 2009, 91–92, 95.

liittyvät ihanteet nähdään tärkeinä tutkimuskohteina, koska kuten Jokinenkin on maininnut, pelkästään tutkimalla miehiä ja puhumalla miesten asioista voidaan luoda uudenlaista mieskulttuuria.¹⁹ Kansainvälisesti miestutkimus eriytyi naistutkimuksesta omaksi tutkimussuunnakseen 1970-luvulla, ja edustaa omaa osa-alueitaan feministisessä tutkimustraditiossa. Suomessa miestutkimusta on tehty noin 1980-luvulta lähtien.²⁰ Tutkielman tavoite on jatkaa sukupuolihistorian ja miestutkimuksen linjaa ja tuoda sukupuoli ja sen historia kiinteästi osaksi yleistä historian tutkimusta. Näin yritetään välttää sukupuolen tutkimisen eristäytyminen omaan aineeseensa.²¹

Yleisesti lähdekritiikin kannalta on tärkeää pitää mielessä, ettei tässä tutkielmassa ole tarkoituksenmukaista pyrkiä tekemään laajempia huomioita esimerkiksi siitä, missä määrin suomalaiset sotilaat jatkosodassa omaksuivat tai ilmensivät lehden sisällyttämiä normeja tai ihanteita todellisuudessa. Ahlbäck korosti väitöskirjassaan lehteä tulkittaessa muistettavasta kirjoittajien roolista. Lehden sekä sen kirjoittajien pyrkimyksiin on tärkeää suhtautua kriittisesti, koska viime kädessä he määrittelivät sen, millaisia sisältöjä lehdessä julkaistiin.²² Toisaalta he itse olivat vaikutuksenalaisia ajan mieskulttuurille ja sen sisältämille odotuksille.²³ Lisäksi on otettava huomioon sodan konteksti. Jatkosodan aikana sotapropaganda ja -sensuuri olivat järjestelmällistä toimintaa. Kansan ja sotilaiden moraaliin ja motivaatioon pyrittiin vaikuttamaan järjestelmällisellä mielipidevaikuttamisella.²⁴ Oletuksena on, että nämä ulkoiset tekijät sekä yksittäisten toimijoiden henkilökohtaiset valinnat vaikuttivat lehden ihanteen rakentumiseen ja sisältöihin muutenkin. Tutkielman ulkopuolelle jäävät myös kaikki muut lehden mahdollisesti omaamat ja edistämät agendat sekä tavoitteet, joilla ei ole keskeistä merkitystä ihanteen ja sen rakentumisen kannalta.

¹⁹ Jokinen 1999, 40–41.

²⁰ Ibid., 20–21.

²¹ Ylivuori 2022, 20, 25.

²² Ahlbäck 2010, 189–191; Danielsbacka et al. 2018, 14.

²³ Ahlbäck 2010, 189–191, 304.

²⁴ Tepora 2008, 103–104.

2 Ulkonäkö luo imagoa – ihannesotilaan fyysiset ominaisuudet

Anders Ahlbäck ja Ville Kivimäki toteavat yhteisessä artikkelissaan miehen ruumiin olevan hyvin keskeinen osa-alue sotilaallisessa mieheydessä. Miehen ruumis ja fyysisyys ovat toimineet areenoina, joilla maskuliinisuutta ja sotilaallista mieheyttä on kriittisesti rakennettu.²⁵ Fyysisyyden sekä ruumiin kautta tehtävä maskuliinisuuden ja sotilasihanteen rakentaminen on näkyvää, ja se ilmentää konkreettisella tasolla niitä ominaisuuksia, joita sotilaan mieheyteen pyritään liittämään.

Kuten eteläafrikkalaisten sotilaiden ruumiillisuutta tutkinut Nyameka Mankayi on nostanut esille, biologinen determinismi eli ajatus ihmisen biologiasta muita ominaisuuksia määrittävänä tekijänä, ei ole miestutkimuksessa lähtökohtaisesti hyödyllinen tai ensisijainen teoria. Tämän toteaminen ei toisaalta poista tarvetta tunnistaa sitä, että miehen ruumis ja muu ulkoinen olemus ovat perinteisesti keskeisiä elementtejä sotilaallisessa maskuliinisuudessa ja siinä, miten armeija ja sota rakentavat sotilaiden mieheyttä suhteessa näiden kehoihin.²⁶ Tämän takia aineistosta ilmenevät näkemykset suomalaissotilaan luonnollisesta sotiluudesta ja fyysisistä ominaisuuksista valikoituivat käsiteltäväksi tämän kappaleen alle.

2.1 Suomalaisen sotilaan fyysisyys ja luontainen sotiluus

Humoristisessa kuvituksessaan ”Sotapalvelus kaunistaa” Lauri Peltonen kuvaili piirroksien avulla ajatusta, jonka mukaan palvelus sodassa teki miehestä kaikkiaan paremman version itsestään. Lehdessä julkaistut kuvat ilmensivät sotilaille sotapalveluksessa tapahtunutta fyysistä muutosta isokokoisesta hoikaksi, heikosta vahvaksi ja jopa onnettomasta onnelliseksi.²⁷ Humoristisen artikkelin taustalla on nähtävillä ajatus, jonka mukaan sotapalvelus kaunistaisi miestä tekemällä tästä fyysisesti paremman. Sotapalveluksen katsottiin tuovan miehelle hyväksi nähtyjä ominaisuuksia, kuten paremman fyysisen kunnon ja urheilullisen ulkomuodon. Artikkelinä näytti ilmentävän lukijoilleen konkreettisten esimerkkien avulla sotapalveluksen hyötyjä ja positiivisia puolia. Samalla se asetti julki odotuksia jostain sellaisesta, jota sotilaan odotetaan ja toivotaan olevan; vahva ja ulkoisesti hyvässä kunnossa.

²⁵ Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 119.

²⁶ Mankayi 2008, 24–25.

²⁷ *Suomen Sotilas* 5/1942, ”Sotapalvelus kaunistaa”.

Lehden kirjoituksissa fyysisyys sotilaan ominaisuutena korostui erityisesti taistelukunnan kautta. Sodan keskellä oli tärkeää, että miehen ruumiillinen kyvykkyys mahdollisti jaksamisen ja siten armeijan paremmat mahdollisuudet pärjätä sodassa.²⁸ Sotilaallisessa kontekstissa ruumiista puhuttaessa tarkoitettiin miehen ruumista, sillä sotilaat olivat lähtökohtaisesti aina olleet miehiä.²⁹ Keskeistä armeijan käsitykselle mieheydestä on, että sotilas erotetaan käytännössä kaikenlaisesta feminiinisyydestä.³⁰ Mies ja nainen nähdään vastakkaisina myös fyysisesti, ja naisiin yleisesti liitetyt ominaisuudet sotilailta epätoivottavina. Aiemmassa tutkimuksessa on nostettu esille, kuinka kovuus ja voimakkuus ovat miehen kehoilta sotilaallisessa yhteydessä odotettuja ominaisuuksia.³¹ Taistelukunnan kautta rakentui näkemys hyvän sotilaan fyysisyydestä. Nimimerkki Touko kirjoitti artikkelissaan taistelukunnosta ja sen kehittämistä seuraavasti:

Niin että vaikka Suomen sotilas varsinkin valioedustajansa mukaan arvosteltuna saattaakin eräillä erikoisaloilla, ennen muuta metsätaistelijana talvella olla jotakuinkin maailman paras, ei tämä ole kylliksi niin pienen maan armeijalle kuin meidän. Sen taso on saatava lähemmäksi huippuaan, eikähän taistelukunnossa yleensäkin koskaan lisää pahaa tee.³²

Artikkelin kokonaissävy on tyyliltään ohjeistava. Ohjeistavan tyylin avulla pyrittiin vetoamaan lehden lukijoihin taistelukunnan kehittämisen puolesta. Taistelukunto ja ulkoinen olemus olivat yhteydessä toisiinsa, ja niiden nähtiin vaikuttavan sotilaiden suoriutumiseen.³³ Samassa artikkelissa Touko nosti esille miehen ulkoisen olemuksen merkityksen hyvälle sotilaille. Hänen mukaansa sotilaan ryhti ja ryhdikkyys olivat suoraan viitteitä sotilaan henkisistä hyveistä ja ominaisuuksista, kuten itsevarmuudesta ja kuuliaisuudesta. Kuten Ahlbäck ja Kivimäki ovat artikkelissaan ilmaisseet, sodan aikana julkisessa retoriikassa oli tapana liittää sotilaan ruumiiseen erilaisia yleisiä merkityksiä ja ominaisuuksia. Esimerkkeiksi he mainitsevat, kuinka miehen ruumis nähdään suomalaisuuden ruumiillistumana sekä miten miehekkyyttä yleisesti yhdistetään ruumiin ominaisuuksiin.³⁴ Aineistosta nostetuissa esimerkeissä on nähtävillä, miten fyysisten ja henkisten ihanteiden välille muodostettiin yhteyksiä. Lauri Peltosen kuvissa fyysisten hyveiden lisäksi sotapalvelus teki miehestä

²⁸ Ahlbäck 2010, 237.

²⁹ Mankayi 2008, 27; Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 119.

³⁰ Jokinen 2000, 189.

³¹ Mankayi 2008, 25.

³² *Suomen Sotilas* 6/1944, ”Ryhti ja asento. ”Arvaa oma tilasi, anna arvo toisellekin!””.

³³ Mankayi 2008, 25–26.

³⁴ Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 120.

onnellisemman ja Toukon artikkelissa ulkoinen olomuoto liitettiin suoraan sotilaan henkisiin ansioihin, kuten kuuliaisuuteen.

Lisäksi aineistossa nousi esille näkemys, jonka mukaan suomalainen mies oli luonnollinen sotilas, joka sai taistelutaitonsa luonnosta. Arto Jokinen on osoittanut, että suomalaisuus on yleisesti liitetty sellaisiin luonteenpiirteisiin, jotka tekevät suomalaisista miehistä luonnostaan hyviä sotilaita.³⁵ Sodan ensimmäisenä vuotena julkaistussa Tauno Peltomäen kirjoittamassa artikkelissa sanottiin aiheesta seuraavasti: ”Kylmä ja karu Pohjolan maa on kasvattanut kansamme sotilaskansaksi, sen pojat sotilaksi”.³⁶ Sodan keskivaiheilla julkaistussa kirjoituksessa nimimerkki U.K. taas kirjoitti, että jatkosodan sukupolven miehet olivat osoittautuneet sodassa todellisiksi soturikansan pojiksi. Tällä U.K. viittasi näkemykseen, jonka mukaan jokainen suomalainen miessukupolvi oli saanut taistella kansansa puolesta.³⁷ Sodan loppuvaiheilta olevassa pääkirjoituksista kirjoitettiin, kuinka suomalainen sotilas on korpisoturi, jonka vaistot sekä tavat ovat kytkeytyneitä luontoon.³⁸

Suomalaisen sotilaan luonnollinen sotiluus on teema, joka nousi lehdessä esille läpi sodan. Havainnot noudattelevat Jokisen löydöksiä siitä, että suomalainen sotilasihanne kytkeytyy ylisukupolviseen jatkumoon, jossa luonnon ja sotilaiden välillä nähdään tiivis yhteys. Sodassa tarpeellisina pidetyt taidot sekä sotilaan ominaisuudet yhdistyvät luonnon muovaamaan suomalaiseen kansanluonteeseen, josta myös ihannesotilaan ominaisuudet kumpuavat.³⁹ Suomalaisen sotilaan luonnollinen kyvykkyys nähtiin meriittinä, jonka lehti halusi sisällöissään nostaa esille.

2.2 Kurinalainen ruumis – sotilaan ulkoinen olemus ja itsestä huolehtiminen

Sen lisäksi, että lehdessä tehtiin esityksiä sotilaiden fyysisestä ulkomuodosta ja taistelukyvyn luonnollisuudesta, esille nousi muitakin sotilaan ulkomuotoon ja ruumiillisuuteen liittyviä teemoja ja odotuksia. Muun muassa pukeutuminen ja kehosta huolehtiminen, johon urheilu ja alkoholin käyttäminen liittyivät, määrittelivät hyvää sotilasta. Nimimerkki I.L.S. kuvaili sotilaan suorituskykyä käsittelevässä artikkelissaan aihetta seuraavasti: ”Jokaisen yksilön on opittava se, että henkisten ja fyysisten voimien säilyttäminen ei ole yksinomaan velvollisuus

³⁵ Jokinen 2006, 148. Esim. kyky liikkua luonnossa, harjoittamattomuus, luontoon kytkeytynyt elämäntapa.

³⁶ *Suomen Sotilas* 16/1941, ”Suomalainen sotilas”.

³⁷ *Suomen Sotilas* 18–19/1942, ”Soturikansan poikia”.

³⁸ *Suomen Sotilas* 11/1944, ”Paras esikuvamme”, pk.

³⁹ Jokinen 2006, 146–148.

häntä itseään kohtaan, vaan myös sitä kansaa kohtaan, jonka jäseniä olemme”.⁴⁰ Esimerkin perusteella lehdessä miehen fysiikka ja ulkomuoto eivät olleet ainoita keskeisiä tekijöitä onnistuneen fyysisyyden kannalta.⁴¹ Fyysinen ihanne ei rakentunut ainoastaan fyysisten ominaisuuksien, vaan lisäksi niihin liittyvän toiminnan kautta.

Yrjö Grönforsin tyyliiltään ohjeistavassa artikkelissa sotilaita muistutettiin heidän velvollisuudestaan pitää huolta vaatuksestaan sekä varusesineistään.⁴² Everstiluutnantti J. Kivikarin kirjoittamassa artikkelissa, joka muutoin käsitteli kuria ja armeijan roolia kasvatuksessa mainittiin, että sotilaan pukeutumisen tulee aina olla huolellinen ja siisti.⁴³ Nimimerkki Juuri toi esille sotilaan imagoa käsittelevässä artikkelissa, kuinka siisteys ja sotilaan univormu olivat keskeisessä roolissa siinä, millaisen kuvan sotilas itsestään antaa. Kirjoittajan mukaan ”siistin ja reippaan soturin ulkoasu antaa miehestä hyvän todistuksen”.⁴⁴ Univormuun liitetyt symboliset merkitykset sekä sotilaaseen muutoin yhdistetyt odotukset toivotusta fysiikasta ovat keskeisesti niitä seikkoja, jotka tuovat miehen kehon ja ulkoisen olomuodon sotilasidentiteetin keskiöön.⁴⁵ Ulkoisen olomuodon korostaminen pukeutumisen ja siisteyden kautta ei aineiston valossa näyttäytyä tekemisenä tekemisen ilosta. Vaatetus ja siisteys kytkeytyvät laajempaan ihannesotilaan kehikkoon ja toivottuihin psyykkisiin ominaisuuksiin, kuten kuriin ja järjestelmällisyyteen. Lisäksi univormu ja siisti ulkoinen olemus olivat teemoja, joihin lehti saattoi kokea voivansa vaikuttaa lukijoissaan konkreettisesti. Kaikessa taustalla on nähtävissä lehden oma käsitys ihannesotilaasta, jossa ulkoinen olemus korreloi sotilaan muiden ominaisuuksien kanssa.

Urheilun merkitys lehden sisällöissä korostui erityisesti sodan edetessä, samalla kun artikkelit sotilaiden vapaa-ajanvietosta yleistyivät. Kontekstina tällaisten sisältöjen lisääntymiselle oli jatkosodan asematavaihe, joka puudutti suomalaisia sotilaita sodan keskivaiheilla.⁴⁶ Urheilun lisäksi sotilaita kehoitettiin lehdessä ohjeistavaan tyyliin hyötymään vapaa-ajastaan. Sotilaalle hyveelliseksi vapaa-ajan toiminnaksi nähtiin esimerkiksi opiskeleminen sekä erilaiset puhdetyöt.⁴⁷ Myös sotilaiden vapaa-ajan käyttöön pyrittiin vaikuttamaan, mikä luo

⁴⁰ *Suomen Sotilas* 6/1943, ”Kulttuurin vihollinen”.

⁴¹ Mankayi 2008, 26.

⁴² *Suomen Sotilas* 4–5/1943, ”Hoida hyvin vaatteesi ja varusteesi!”.

⁴³ *Suomen Sotilas* 17/1942, ”Onko parlamentti hyväksynyt hyppäämisen? Muutamia ajatuksia sotilaallisesta kurista ja käytöksestä.”.

⁴⁴ *Suomen Sotilas* 24a/1943, ”Kirjoittamaton valtakirja”.

⁴⁵ Mankayi 2008, 26, 32; Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 119.

⁴⁶ Jokinen 2019, 177–179.

⁴⁷ *Suomen Sotilas* 2/1944, ”Tätä tietä järkimies!”. Puhdetoilla sota-ajan yhteydessä tarkoitetaan pääosin erilaisia käsitöitä sekä pieniä rakennustöitä.

jälleen käsitystä siitä kokonaisvaltaisesta kehikosta, jonka avulla ihannesotilas lehdessä rakentui.

Herman Altroockin kirjoittamassa artikkelissa kerrottiin urheilun ja ruumiin harjoitteiden tärkeydestä ruumiillisen kunnon ylläpitämisessä.⁴⁸ Teksti oli sävyltään hyvin opastava. Artikkelin voi nähdä pyrkineen vaikuttamaan kuvaan sotilaan hyveistä tuomalla ilmi ruumiillisen voiman ja sen kehittämisen toivottavuutta. Sama painotus näkyi nimimerkki Simeonin kirjoituksessa, jossa nostettiin esille rintamaurheilun yleistyminen ja iloittiin, että urheilun pariin oli rintamalla saatu sotilaita, joille ”ruumiillisten ponnistusten riemu” oli ollut ennen vierasta.⁴⁹ Myös Ahlbäck on tehnyt havaintoja, joiden mukaan urheilu ja siihen liittyvä kuri nähtiin armeijassa jo rauhan aikana asioina, jotka tekivät miehistä sotilaina tarmokkaita ja kohteliaita.⁵⁰ Molemmat mainituista artikkeleista loivat kuvaa, jossa miehen ruumiin jatkuva kehittäminen esitettiin toivottavana ja ihannesotilaille keskeisenä ominaisuutena.

Itsestä huolehtimiseen lehdessä liittyivät lisäksi sotilaiden alkoholinkäyttö ja raittiusvalistus, jotka olivat toistuvia teemoja lehdessä erityisesti asemasodan aikana. Alkoholien käyttö rintamalla, lomilla sekä kotilinjoilla lisääntyi asemasotavaiheen aikana merkittävästi. Aiemmissa tutkimuksissa on tuotu esiin, kuinka syitä käytön lisääntymiselle oli useita, mutta yhtenä merkittävimmistä oli sotilaiden pyrkimys hakea vaihtelua elämää puuduttaneeseen juoksuhautavaiheeseen. Rintamalla päihtyminen ja hyvä viinapää nähtiin sotilaiden keskuudessa miehekkäinä ja siten tavoiteltavina asioina. Armeijalle tällainen aiheutti haasteita ja näyttäytyi ongelmallisena.⁵¹ *Suomen Sotilaassa* asiaan suhtauduttiin pääosin armeijan linjaa myötäillen, ja aiheeseen otettiin lehdessä kantaa säännöllisesti.

Eryityisesti vuonna 1943 lehdessä julkaistiin useita alkoholien käyttöön liittyneitä artikkeleita, joissa pyrittiin vetoamaan sotilaiden raittiuteen erilaisin argumentein. Nimimerkki Järjestysmies perusteli raittiiden elämäntapojen hyveellisyyttä sillä, että sodan aikana yhdenkään miehen ei ollut varaa joutaa putkaan tai menettää terveyttään, saati työvoimaansa alkoholille.⁵² Nimimerkki I.L.S. kirjoitti, ettei kestävyyttä ja voimaa vaativa sotaponnistelu onnistu optimaalisesti, elleivät sotilaat noudata ehdottoman raittiita elämäntapoja. Raittiutta ja siihen liitettyjä hyviä elintapoja pidettiin lehdessä sotilaan hyveinä, joiden toteuttamiseen

⁴⁸ *Suomen Sotilas* 6/1943, ”Urheilu ja työ”.

⁴⁹ *Suomen Sotilas* 17/1943, ”Rintamaurheilu kukoistuksessaan”.

⁵⁰ Ahlbäck 2010, 155.

⁵¹ Kivimäki 2013 218–220.

⁵² *Suomen Sotilas* 2/1943, ”Järjestysmiehen näkökulmasta”.

hyvän sotilaan odotettiin pyrkivän. Kuten Kivimäki tutkimuksissaan on todennut, virallisille tahoille alkoholi ja sen käyttö sodassa aiheuttivat päänvaivaa.⁵³ Todennäköisesti lehti ja sen kirjoittajat pyrkivät sisällöillään tukemaan armeijaa sen virallisessa linjassa suhteessa alkoholiin ja käytön tuottamiin ongelmiin. Alkoholin ja sen aiheuttamien ongelmien nähtiin heikentävän sotavoiman kyvykkyyttä, ja tämä käsityksen jakaminen näkyi lehden sisällöissä.

Toisaalta kaikki lehteen alkoholista kirjoittaneet eivät noudattaneet sisällöissään samaa kaavaa. Yhdessä pääkirjoituksista lehden vastaava toimittaja A. Rautavaara kirjoitti alkoholin ostoon liittyneen lain muutoksen esityksestä, jossa sotilaille asetetut alkoholin oston rajoitukset kotirintamalla purettaisiin. Kirjoittajan mielestä säädökset olivat olleet epäreiluja sotilaita kohtaan, ja asettanut heidät siviilejä alhaisempaan asemaan. Lisäksi hän soi sotilaiden viinankäytölle ymmärrystä siinä, että ”oikeanlainen” käyttö etenkin lomalla teki miehille hyvää. Hän tunnusti suomalaiselle sotilaalle ominaisen vaikeuden pitäytyä alkoholin kanssa kohtuudessa. Samassa tekstissä kirjoittaja kuitenkin nosti esille, kuinka sotilas ”viisaana miehenä tietää, että sotilaskuri aina asettaa asepuvun kantajalle tiettyjä rajoituksia”.⁵⁴ Viestinä voi nähdä olleen, että kirjoittaja näki alkoholin osittain kuuluvan miehenä olemiseen, mutta odotti samalla suomalaiselta sotilalta tietoisuutta asepuvun tuomasta kurista ja rajoituksista.

Alkoholiin liittyvät artikkelit ovat osoituksia siitä, että alkoholi ja sen käytön hyväksyttävyyys jakoivat lehden kirjoittajia. Osa kirjoittajista liitti raittiuden ja hyvät elintavat ihannesotilaaseen selkeästi. Osa taas näki, että sotilaat saattoivat käyttää alkoholia myös oikeutettuihin tarkoituksiin, ja että alkoholi kuului jossain määrin miehen elämään. Aihe toimii osoituksena siitä, etteivät lehden representaatiot sotilaasta ja sen ihanteesta olleet täysin yhtenäisiä. Myös Ahlbäck on todennut, että sisältöjen painotukset saattoivat vaihdella ja sisältää jopa ristiriitaisuuksia.⁵⁵ Yhteenvedoksi alkoholista ja raittiusvalistuksesta voidaan kuitenkin sanoa, että alkoholinkäyttö ja hyvä viinapää eivät olleet osa lehden ihannesotilasta. Lehdessä saatettiin ehkä jakaa jossain määrin ymmärrystä miehisenä pidetylle alkoholille, mutta hallitsevana linjana oli jo aiemmin mainittu virallisten tahojen mukaileminen, ja pyrkimys vahvistaa sisällöillä virallisten tahojen toivomaa sotilaiden suhdetta alkoholiin.

Itsestä, omasta kunnosta ja ulkonäöstä huolehtimista painotettiin lehdessä jo sotienvälisenä aikana, ja Ahlbäck on tuonut esiin urheilun ja terveystalouden saaneen lehdessä paljon tilaa

⁵³ Kivimäki 2013, 219–220.

⁵⁴ *Suomen Sotilas* 23–24/1943, ”Raitista ilmaa”.

⁵⁵ Ahlbäck 2010, 153.

jo tuolloin.⁵⁶ Samat teemat toistuivat myös jatkosodan aikaisissa numeroissa, ja erityisesti asemasotavaiheiden aikana sotilaiden kuntoon ja vapaa-aikaan liittyviä sisältöjä painotettiin lehdessä. Jatkuvuus tällaisten sisältöjen tuottamisessa on osoitus aiheen merkityksellisyydestä lehdelle. Esimerkit osoittavat, että lehdessä painotettiin vankasti sotilaan vastuuta oman kuntosu huoletumisesta, ja tämä vastuu perusteltiin yleensä liittämällä se sotilaan yleisiin velvollisuuksiin itseään, muita ja isänmaataan kohtaan. Sotilaiden ruumiista huolehtimiseen ja vapaa-aikaan liittyvät artikkelit lehdessä pyrkivät asettamaan normeja sotilaan ruumiillisuudelle ja siihen vaikuttamiselle. Ne luovat lehden kuvaa ihannesotilaasta toivottujen fyysisten ominaisuuksien ja toiminnan kautta. Urheilun, pukeutumisen ja itsestä huolehtimisen voidaan nähdä olevan osa lehden laajempaa, jo ennen sotaa alkanutta, projektia ihannesotilaan tuottamisessa. Siinä fyysiset ominaisuudet kytkeytyvät yhteen sotilaan psyykkisten ja sosiaalisten ominaisuuksien sekä odotusten kanssa.

⁵⁶ Ahlbäck 2010, 157–159.

3 Sotilaan psyykkiset ominaisuudet sotaponnisteluiden tukena

Fyysisten ominaisuuksien lisäksi lehdessä korostuivat useat hyvään sotilaaseen liitetyt psyykkiset ominaisuudet. Tutkielmassa psyykkisillä ominaisuuksilla viitataan sellaisiin sotilaisiin liitettyihin ominaisuuksiin, jotka eivät ilmenneet konkreettisesti fyysisten ominaisuuksien avulla tai liittyneet sotilaan toimintaan ja käytökseen suhteessa muihin toimijoihin.

Tässä luvussa tarkastelen, mistä ominaisuuksista muodostui sota-ajan *Suomen Sotilaan* ihannesotilaan psyykinen ydin, ja millä tavoin representaatio lehdessä rakentui. Tutkielmassa tehdyt havainnot saavat tukea tutkimuskirjallisuudesta, jossa sotilaan ihanteeseen on liitetty yleisesti samoja psyykkisiä ominaisuuksia kuin lehdessä sota-aikana. Arto Jokinen on nostanut omissa teksteissään esille, kuinka erityisesti psyykkisellä tasolla sotilaan ja miehen ideaalit menevät keskenään ristiin. Käytännössä sotilaallisessa diskurssissa tuotettu militaristinen miesihanne on samalla ollut patriarkaalinen miesihanne.⁵⁷ Jokisen tutkimuksessa militaristiseen miesihanteeseen yleisesti liitettyjä ominaisuuksia ovat muun muassa kunnia, tunnekontrolli, velvollisuudentunto sekä rohkeus.⁵⁸ Anders Ahlbäckin väitöskirjassa kerrotaan, kuinka hyvän sotilaan ja kansalaisen ominaisuuksiksi *Suomen Sotilaassa* liitettiin itsehillintä, epäitsekkyys ja uhrimielisyys.⁵⁹

3.1 Perustana rohkeus, uhraus ja kunnia

Jokinen tekee yhdessä teoksistaan kiteytyksen neljästä soturihyveestä, joista yksi on kunnia ja toinen taito kuolla.⁶⁰ Nämä kaksi ominaisuutta korostuvat myös sota-ajan *Suomen Sotilaassa*. Ne toimivat ikään kuin lehden ihanteellisen sotilaan psyykkisten ominaisuuksien perustana, jotka toistuvat lukuisissa lehden eri sisällöissä läpi sodan. Yrjö Syllberg kirjoitti tyyliltään velvoittavassa ja toteavassa artikkelissaan, kuinka nuorelle miehelle ei ole olemassa suurempaa kunniaa, kuin kuuluminen Suomen armeijaan. Kirjoituksen sisältämä ”Tunnette varmaankin itsenne ylpeiksi” –lausahdus sisälsi oletuksen, jonka mukaan sotilaiden tuli tuntea tilanteestaan ja asemastaan ylpeyttä sekä kunniaa.⁶¹ Veikko Hintikan kirjoittamassa fiktiivisessä kertomuksessa opetuksena taas oli, ettei mikään uhraus mieheltä olisi isänmaan

⁵⁷ Jokinen 2019, 186.

⁵⁸ Jokinen 2000, 186–189.

⁵⁹ Ahlbäck 2010, 162.

⁶⁰ Jokinen 2019, 278. Kaksi muuta Jokisen mainitsemaa soturihyvettä ovat väkivallan liittyminen valtaan ja homososiaalisuus soturisolidaarisuutena.

⁶¹ *Suomen Sotilas* 18/1944, ”Tervetuloa pojat! ”Vanha Masi” puhuu alokkaille”.

puolesta liian suuri. Mikäli sotilas halusi säilyttää kunniansa miehenä, ei luovuttaminen tai periksi antaminen ollut tälle vaihtoehtoina.⁶² Tutkija Ilona Kemppainen on tuonut tutkimuksissaan esille, kuinka kaikessa yksinkertaisuudessaan suomalaisen sotilaan ydin kiteytyi uhrautumiseen; sotilaan tehtävänä oli uhrautua ja hyvä sotilas kohtasi kohtalonsa rohkeudella. Myös Jokisen mukaan miehen arvo sotilaana kytkeytyi vahvasti uhrautumiseen taistelukentällä ja siitä saatuun miehekkääseen kunniaan.⁶³ Ihanteellisen sotilaan psyykkinen ydin rakentui lehdessä valmiudelle asettaa Suomi isänmaana oman elämän edelle, ja tuntea tehtävästä vielä kunniaa. Kunnian ja kunniakkaan uhrautumisen teemat toistuvat lehdessä läpi sodan.

Ahlbäck on tuonut omassa väitöskirjassaan esille, kuinka tyyliltään moraaliseen vaikuttamiseen pyrkineet tekstit olivat lehdessä tyypillisiä.⁶⁴ Vastaavissa teksteissä sota-aikana lehden kanta siitä, mikä sotilailta oli toivottua ja mikä ei, tuli esille. Usein moraalisesti kantaa ottavat tekstit olivat esimerkiksi edellä mainitun kaltaisia fiktiivisiä kertomuksia, joissa tuotettiin ihannesotilaan mallia erilaisten fiktiivisten representaatioiden kautta. Moraalisesti vetoavilla teksteillä näytti olevan toinenkin pyrkimys; yhtyminen samaan linjaan armeijan kanssa. Jatkosodan aikana läpi historian ihanteelliseen sotilaaseen liitetty uhrimielisyys alkoi rakoilla, kun sota pitkittyi ja asemasota turrutti sotilaita. Tilanne oli poikkeuksellinen, koska talvisodassa samanlaista ongelmaa ei ollut. Mielenpitemuokkausta ja sotasensuuria tapahtui jatkosodassa järjestelmällisesti.⁶⁵ Sodan johdossa ymmärrettiin, että pyrkimys yksimielisyyteen ja uskon ylläpitäminen asian oikeutukseen olivat kriittisiä sotaponnisteluiden onnistumisen ja itsenäisyyden säilyttämisen kannalta.⁶⁶ *Suomen Sotilas* vahvisti sisältöjensä avulla kuvaa ihanteellisista ominaisuuksista, tavoitteenaan ohjeistaa sotilaita oikeana pidettyyn suuntaan sekä olla mukana sotaponnisteluiden ja -motivaation vahvistamisessa. On huomioitava, että ihannesotilaan psyykkiset vahvuudet lehdessä mukailivat niitä ominaisuuksia, joista nähtiin olevan eniten hyötyä viralliselle sotakoneistolle ja sen suoriutumislle sodasta.

Toinen tapa, jonka avulla lehti toi esille ajatuksia hyvistä psyykkisistä ominaisuuksista, olivat artikkelit, joissa niitä lueteltiin suoraan. Suomalaisista soturikasvoista kertovan artikkelin keskiössä olivat sotilaiden kasvokuvat. Jokaisen kuvan viereen oli liitetty lyhyt kuvailu siinä

⁶² *Suomen Sotilas* 16/1942, ”Hänen uhrinsa isänmaalle”.

⁶³ Kemppainen 2010, 235; Jokinen 2019, 48–49.

⁶⁴ Ahlbäck 2010, 170–171.

⁶⁵ Kemppainen 2006, 234–235; Tepora 2008, 103–104.

⁶⁶ Kirves 2008, 21; Junila 2012, 199–201.

esiintyvän sotilaan psyykkisiksi luokiteltavista ominaisuuksista. Kaikki artikkelin sotilaat kuuluivat Suomen marsalkan perustamaan ritarikuntaan, Mannerheim-ristin ritareihin. Artikkelissa kuvailtiin käytännössä sitä, millainen sotilas oli sopiva ristinritariksi. Ritarikuntaa kuvattiin kunniakkaana joukkona, johon päästäkseen sotilaan oli täytynyt teoillaan osoittaa erikoista taitoa, rohkeutta ja neuvokkuutta. Miltei jokainen artikkelissa kuvailtuista sotilaista mainittiin rohkeaksi. Muita nimettyjä ominaisuuksia olivat taitavuus, harkitsevuus ja rauhallisuus, itsenäisyys, epäitsekkyyttä sekä vaatimattomuus.⁶⁷ Tämänkaltaisilla esitystavoilla pyrittiin vetoamaan kohderyhmän käsityksiin omasta mieheydestä sekä siihen, millaisia ominaisuuksia siihen tulisi sisältyä.⁶⁸ Sotilaan pitäisi olla jollakin tavalla ihanteellinen, jotta kyseinen kunnianosoitus olisi mahdollista saavuttaa. Sisällöllä ja esitystavoilla tuotiin lehdessä selkeästi ilmi sotilailta toivottuja ominaisuuksia. Sen takia ei olekaan hyödyllistä tulkita lehden vain kuvanneen sotilaita ja heidän ominaisuuksiaan täysin tiedostamatta tai ilman päämääriä. Lehti tuotti aktiivisesti normatiivisia käsityksiä hyvinä pitämistään sotilaan ominaisuuksista.

Yleinen tapa lehdelle oli siis käyttää retorista tekniikkaa, jossa se yhdisti sotilaaseen nimenomaan toivottuja psyykkisiä ja henkisiä ominaisuuksia. Näistä tässä luvussa on käsitelty aineistosta selkeästi esille nousseita kunniaa, uhrimielisyyttä ja rohkeutta. Aineiston tarkastelussa nousi lisäksi esiin, että ihanne rakentui myös sisällöissä, joissa esiteltiin sotilaan epätoivottuja ominaisuuksia. Esimerkiksi komppanian parantumattomasta pinnarista kertova tarina tarkentaa ei-toivotun esimerkin kautta lehden arvostamia ominaisuuksia.⁶⁹ Pinnaaminen liitettiin laiskuuteen, jota lehdessä ei arvostettu. Joni Raution kirjoittama tarina Nipa Lehikoisesta tarkensi ihannetta tuomalla ilmi ominaisuuksia, joita lehti ei perinteisesti nähnyt osana ihannesotilasta. Raution tarinassa kerrottiin, että Nipa on kiltti ja komea, mutta tositoimissa liian arka. Lehdessä kuvailtiin Nipan arkuutta ja siihen suhtautumista seuraavasti: ”Suomalainen sotilas ei kuitenkaan ole ahdasmielinen eikä pienestä arkuudestakaan ammuta Suomen armeijassa, vaikka se sotilaalla kuuluukin seitsemän kuolemansynnin joukkoon”.⁷⁰

Nipa todettiin kertomuksessa lopulta jopa sankariksi, vaikka hän ei edustanutkaan sellaisen tavallista tyyppiä. Tarinassa Nipa sai kunniaa, koska tämä ei lopulta ollutkaan arka muuta kuin ihmisiä ampuessa, ja uskalsi kyllä muilla keinoin pelastaa toverinsa. Tarinan päähenkilö

⁶⁷ *Suomen Sotilas* 4/1944, ”Suomalaisia soturikasvoja”.

⁶⁸ Ahlbäck 2010, 170.

⁶⁹ *Suomen Sotilas* 3/1942, ”Parantumaton pinnari”.

⁷⁰ *Suomen Sotilas* 2/1942, ”Arka mies – Kertomus miehestä, joka ei sittenkään pelännyt”.

ei edustanut täyttä ideaalia, koska kuten tarinassa tuotiin esille, perinteinen sankari oli edelleen rohkea ampuja.⁷¹ Nipan representaation voidaan tulkita tuoneen ihanteeseen sekä tarkennusta, että jonkinlaista laajuutta. Esimerkiksi Knut Pipping on tuonut omassa tutkimuksessaan sotilasryhmistä esille sen, kuinka rintamalla pidettiin arvossa balanssia varovaisuuden ja rohkeuden välillä, ainakin sotilaiden keskuudessa.⁷² Nipasta kertovassa artikkelissa otettiin esille, vaikka pienestikin, poikkeavat tavat osoittaa rohkeutta ja tunnustettiin mahdollisuus sotilaiden erilaisuudelle. Silti pohjalla näkyi edelleen käsitys, jonka mukaan hyvä sotilas on aina rohkea johonkin suuntaan. Kuten Ahlbäck on todennut ja tutkielmassakin nostettu esille, lehden representaatiot harvoin olivat täysin yhtenäisiä tai täysin vailla ristiriitoja.⁷³ Artikkelit Nipasta osoittaa, ettei sota-ajan representaatiot ja siten muodostunut ihannekaan olleet pelkästään yksi yhtenäinen kokonaisuus. Sotilaan ihanne saattoi sisältää erilaisia ominaisuuksia tai ominaisuuksien ilmenemistä eri tavoin. Esimerkiksi rohkeus oli ominaisuus, joka saattoi ilmetä eri sotilailta eri tavoin, ja tämä lehdessä tunnustettiin.

3.2 Keskeistä sodan keskellä – vaatimattomuus, optimismi ja tunteiden hallinta

Vakituistesti sodan keskivaiheilla lehteen kirjoittanut nimimerkki Sotavanhus kirjoitti pakinassaan: ”Pyritäänpä siis vain edelleenkin olemaan vähien sanojen, mutta suurten tekojen kansa. Sellainen pukee meitä parhaiten ja on sopusoinnussa menneisyytemme kanssa.” Sotavanhus muistutti pakinassaan lisäksi vaatimattomuuden hyveestä ja siitä, miten suomalaisten sotilaiden tulisi vältellä itsekiitosta.⁷⁴ Vaatimattomuus hyveenä nousi lehdessä niin ikään esille, kun omaa pakinaansa julkaissut nimimerkki Topias kirjoitti, miten suomalainen mies ja ennen kaikkea suomalainen sotilas ovat tunnettuja nimenomaisesti vaatimattomuudestaan. Pakinassa mainittiin, ettei kerskaileminen omasta asemasta tai suorituksista sodassa ole toivottavaa.⁷⁵ Suurieleinen omien saavutusten julkilausuminen nähtiin lehdessä hyveellisenä pidetyn vaatimattomuuden vastakohtana.

Suomalaisen sankarin ja erityisesti sankarikuoleman ihannekuvassa vaatimattomuus korostui suomalaisena ominaisuutena. Tämä taas kytkeytyi käsitykseen, jonka mukaan suomalainen palvelus ja sankaruus perustuivat ennen kaikkea velvollisuuksien täyttämiseen muiden

⁷¹ Jokinen 2019, 194.

⁷² Pipping 1978, 161.

⁷³ Ahlbäck 2010, 153.

⁷⁴ *Suomen Sotilas* 13/1942, ”Kotirintaman ja tulilinjan vaiheilta” pakina.

⁷⁵ *Suomen Sotilas* 3/1942, ”Maailman toilauksia” pakina.

motiivien ylitse.⁷⁶ Pakinat vaatimattomuudesta sotilaan hyveenä olivat tyyliltään ohjeistavia ja vetoavia. Kirjoittajat pitivät vaatimattomuutta selvästi sotilaalta toivottavana ihanteellisena ominaisuutena. Vaatimattomuus näyttäytyi lehdessä suomalaiselle perusluonteelle kuuluvana piirteenä, jota lehti halusi sotilaille ja lukijoille korostaa.

Vaatimattomuuden lisäksi tunteet ja tunteiden kontrollointi korostuivat ihannesotilasta määrittävinä psyykkisinä ominaisuuksina. Mitä sotilaiden odotettiin tuntevan ja miten heidän odotettiin hallitsevansa tunteitaan, saa pohjaa laajemmasta normatiivisen maskuliinisuuden ymmärryksestä. Tässä normatiivisessa ymmärryksessä tietyt ominaisuudet liitetään stereotyyppisesti käsitykseen miehestä ja mieheydestä. Normatiivisen maskuliinisuuden estetiikka on ollut perinteisesti tiukasti rajautunutta. Siihen liitetään kuuluvaksi ominaisuudet, kuten stoalainen tunteiden ilmaisu sekä luonteen kovuus.⁷⁷ Jokinen on tehnyt havaintoja tunteiden ja kovuuden liittymisestä mieheyteen yleisesti.⁷⁸ Fiktiivisessä tarinassaan E. Siippainen kertoi rykmentin tunnetuimmasta miehestä, joka oli uhkarohkea, muttei koskaan rehvastellut saavutuksillaan. Lisäksi tarinasta kävi ilmi, että kyseinen mies oli luonteeltaan rauhallinen, hymyili harvakseltaan ja suhtautui kaikkeen rauhallisella tavalla.⁷⁹ Tämänkaltaisilla tarinoilla ideaalisotilas esitettiin sotilaan tunne-elämän kautta. Suomalaisen sotilaan tunne-elämään nähtiin kuuluviksi tunteiden tasaisuus ja tunne-elämän järkkymättömyys.

Tunne-elämän ja tunteisiin liittyvien odotusten lisäksi lehdessä kirjoitettiin sisusta ja optimismista tärkeinä, erityisesti asennoitumiseen liittyvinä piirteinä. Kersantti Matti Selanen kirjoitti artikkelissaan, että toiveikas mieli ja optimismi ovat erityisen tärkeässä roolissa sodasta selviytymisessä. Toivottomuus näyttäytyi paheena, johon hyvä sotilas ei langennut, ja sisu avulta, jonka kanssa sotilas selviytyi.⁸⁰ Kuten aiemmassa tutkimuksessa on todettu, sotilaat eivät vaikeidenkaan jatkosodan vaiheiden aikana kokeneet oikeudekseen tuoda ilmi vaikeita tunteitaan saatikka hetkellisiä mielialan heikkoja hetkiä.⁸¹ Tässä korostuu se, miten sisu ja optimismi nähtiin lehdessä sotilasta ja tämän psyykettä vahvistavina tekijöinä, joiden omaamisella nähtiin olevan vaikutusta sotilaiden toimintakykyyn sodassa.

⁷⁶ Kemppainen 2006, 235.

⁷⁷ Mosse 1998, 111.

⁷⁸ Jokinen 2019, 26–27.

⁷⁹ *Suomen Sotilas* 3/1942, ”Rykmentin tunnetuin mies”.

⁸⁰ *Suomen Sotilas* 21/1943, ”Asiat halki: Usko-toivo-työ”.

⁸¹ Taskinen 2025, 130.

Sotilaiden tunne-elämä ja sen järkkymättömyys sekä optimistinen asennoituminen olivat myös sodan virallisille tahoille tärkeitä sotilaan ominaisuuksia. Sotilaiden psyyken sekä tunne-elämän järkkyminen ja pessimismi olivat armeijan silmissä sotavoimaa- ja motivaatiota uhkaavia sekä heikentäviä tekijöitä.⁸² Se, että lehti rakensi hyvää sotilasta mainittujen ominaisuuksien kautta, on linjassa lehden virallisia sotatahoja mukailevan asemoitumisen kanssa. Sotilas, joka tukahdutti kaikki sotaponnisteluiden kannalta mitättömät tunteet, oli sodassa hyödyllinen, koska tämän keskittymisen katsottiin tällöin olleen armeijan toivomassa kohteessa eli sodassa.⁸³ Kun sota pitkittyi ja sen vaiheet kuluttivat taistelumotivaatiota, sotilaiden motivoiminen oli tärkeää ja mielialavaikutuksen merkitys kasvoi entisestään.⁸⁴ Kuten aiemmin on jo mainittu, *Suomen Sotilas* määritteli roolikseen herättää sekä ylläpitää maanpuolustajissa ”isänmaallista sotilashenkeä ja reipasta miehen mieltä”.⁸⁵ Täten on perusteltua ajatella, että korostamalla sotilaan tunne-elämään ja erityisesti sen hallintaan liittyviä odotuksia sekä myönteistä asennoitumista, lehti osallistui osaltaan sotilaiden moraalin ylläpitämiseen ja virallisten tahojen tukemiseen. Samalla koko ajan luoden representaatioita ihanteesta.

3.3 Ihannetta tarkentavat esikuvat – Saksa, Japani ja Mannerheim

On miltei tarpeetonta puhua suomalaisista aseveljistämme. He ovat niin erinomaisia ja omaavat sellaisen taistelukokemuksen, että he kaikkein huonoimmista tapauksissakin voivat olla muille esimerkkinä. Ennen kaikkea he ovat pysyneet täysin rauhallisina aseisiin tunkeutuneihin tai linnojen läpi päässeihin venäläisiin nähden.⁸⁶

Näin *Suomen Sotilaassa* lainattiin Adolf Hitleriä ja tämän kommentteja suomalaisista sotilaista. Artikkelissa Hitleriltä saadut kehu näytettiin osoituksena suomalaisesta erinomaisuudesta, jonka tulkitaan lehdessä vertautuvan jopa Hitlerin omien, saksalaisten sotilaiden erinomaisuuteen. Jatkosodan aikana lehdessä julkaistiin muutamia tällaisia artikkeleita, joissa käsiteltiin toisten valtioiden sotilaita ja näiden ominaisuuksia tavalla, joka asetti ne esikuvan asemaan.

Saksalaisesta sotilaskasvatuksesta kertovassa artikkelissa kirjoittaja Vihtori Simonen luetteli listan saksalaisen sotilaan velvollisuuksista. Mainittuja velvollisuuksia olivat esimerkiksi lujuus, kuuliaisuus, uskollisuus ja taistelunhaluinen rohkeus, joka mainitaan kaikista

⁸² Kivimäki 2013, 384–385.

⁸³ Jokinen 2019, 220.

⁸⁴ Kirves 2008, 21–22.

⁸⁵ *Suomen Sotilas* 1/1942, ”Kotirintaman ja tulilinjan vaiheilta” pakina.

⁸⁶ *Suomen Sotilas* 9/1942, ”Maailman toilauksia” pakina.

korkeimmaksi sotilaan hyveeksi. Vain saavutukset oikeuttivat artikkelin mukaan oikeuteen olla ylpeä ja tuntea kunniaa.⁸⁷ Tarkemmin tarkasteltuna ainakin osa näistä velvollisuuksista vaikuttaa enemmän ominaisuuksilta. Jotta hyvältä sotilaalta odotettuja velvollisuuksia voisi täyttää, näytti se vaativan, että sotilaalla on tietynlaisia psyykkisiä ominaisuuksia. Thomas Kühnen mukaan saksalainen sotilasihanne korosti kovuutta, joka käsitti ulottuvuuksissaan niin sotilaan fyysiset, emotionaaliset kuin moraalisetkin ominaisuudet. Saksalainen sotilasihanne oli kokonaisvaltainen käsitys sotilaasta, tämän hyveistä sekä toiminnasta.⁸⁸ Siihen lukeutuivat muun muassa suomalaisiinkin sotilaisiin liitetyt kurinalaisuus ja uhrautuminen isänmaan puolesta.

Suomen ja Saksan sotilaalliset yhteydet juontavat juurensa jo kauas ennen jatkosotaa, aikaan ennen Suomen sisällissotaa ja aina armeijan rakentamiseen saakka.⁸⁹ Saksaan esimerkiksi lähti Suomesta miehiä sotilaskoulutukseen, jotka palasivat myöhemmin takaisin Suomeen jääkäreinä avuksi valkoisten puolelle. Ahlbäckin mukaan jääkärit ja heidän roolinsa ”sotaopettajina” muokkasi merkittävästi kuvaa ihanteellisesta suomalaisesta sotilaasta.⁹⁰ Suomalainen ihannesotilas on siis saanut vaikutteita Saksasta armeijan muodostamisen alusta alkaen.⁹¹ Olettaessa huomioon Suomen tilanne sodassa Saksan rinnalla ja esimerkeissä mainitut lehden kirjoitukset liittyen saksalaisiin sotilaisiin, voidaan tehdä päätelmä, että lehdessä ihailtiin saksalaisiin sotilaisiin liitettyjä psyykkisiä ominaisuuksia. Kirjoitusten yhtenä tarkoituksena oli tuoda saksalaisten välityksellä ilmi psyykkisiä hyveitä, joita lehdessä haluttiin suomalaisten sotilaiden omaksuvan.

Saksalaisten lisäksi lehdessä nostettiin esille japanilaiset, joista G.J. Ramstedt kirjoitti artikkelissaan seuraavasti:

Ilman minkäänlaisia pitempiä selityksiä on varma, että voimme oppia paljonkin hyvää ja hyödyllistä moneltakin kansalta maailmassa, mutta tahtoisin – omien kokemusteni perusteella, koska olen voinut elämäni varrella tutustua useaankin kansaan – kuitenkin sanoa, että harvalta kansalta voimme, jos yleensä tahdomme ottaa oppia, saada niin paljon ja niin sisällsrikkaita vaikutelmia kuin japanilaisilta⁹²

⁸⁷ *Suomen Sotilas* 15/1942, ”Kuuliaisuus on puolustusvoimain perusta – välähdyksiä saksalaisesta sotilaskasvatuksesta”.

⁸⁸ Kühne 2018, 398–400.

⁸⁹ Ahlbäck 2010, 74–75; Pipping 1978, 34.

⁹⁰ Ahlbäck 2010, 100–101.

⁹¹ *Ibid.*, 187.

⁹² *Suomen Sotilas* 9/1942, ”Mitä opimme japanilaisilta?”.

Artikkelissa mainittiin hyviksi ja toivottaviksi vaikutelmiksi itsehillintä, rauhallisuus sekä kohtelias käytös. Kirjoittaja mainitsi selvästi, että oppia tulisi ottaa japanilaisilta, jolloin ihanteen havainnollistuminen esimerkin välityksellä on hyvin selkeää. Jokinen on teoksessaan kertonut olemassa olevan arvoja, joita tyypillisesti arvostetaan soturiyhteisöissä kautta maailman. Näitä arvoja ovat esimerkiksi rohkeus, taistelutaidot, sitkeys ja kunnia. Toistuvien ominaisuuksien lisäksi eri kulttuurit liittävät sotilaisiin toisistaan poikkeavia painotuksia.⁹³ Tätä havainnollistaa hyvin lehden tekemä suomalaisten ja muiden valtioiden sotilaiden rinnastamista toisiinsa, ja tapa rakentaa suomalaissotilaan ihannetta suhteessa hyvinä pidettyihin esimerkkeihin.

Kirjoittajat näkivät suomalaisten jakavan jo joitakin hyvinä pidettyjä ominaisuuksia saksalaisten ja japanilaisten kanssa. Joissain ominaisuuksissa taas, kuten japanilaisten kohdalla itsehillinnässä ja käytöksessä, suomalaisten nähtiin voivan ottaa mallia. Japani oli Saksan liittolaisena sodassa Suomen kanssa samalla puolella. Huomioitaessa sodan konteksti näyttäytyy luonnollisena, että lehdessä esikuvat löytyivät juuri asevelivaltioista. Muitakin valtioita, kuten Romaniaa ja Unkaria käsiteltiin lehdessä, mutta niiden sotilaista ei tehty samalla tavalla esikuvia antavia artikkeleita.

Sen lisäksi, että ihannetta havainnollistettiin lehdessä toisten sotilaiden avulla, sitä tehtiin suhteessa suomalaisiin sota-auktoriteetteihin. Vuoden 1942 Mannerheim-erikoisnumerossa Suomen Sotilaskotiliiton perustaja Katri Bergholm kuvaili sotamarsalkka Mannerheimia miehiseksi mieheksi, sotasankariksi ja ihmiseksi, joka ”ylittää tavalliset mittamme”. Seuraavassa lauseessa hän liitti marsalkkaan ominaisuudet voimakas, lempeä, itsetietoinen ja nöyrä.⁹⁴ Kyseinen artikkeli ilmensi sellaista henkilöä ja positiota, jonka tasoa tavallinen suomalainen rivisotilas ei todennäköisesti voisi saavuttaa. Artikkelin antoi lukijoille ja suomalaisille sotilaille esikuvallisen ja arvostusta omaavan esimerkin kautta havainnollistusta siitä, mitä asioita tällaiseen ihanteelliseen sotilaaseen liitettiin. Kertomalla sotajohtajan piirteistä ja ominaisuuksista lehti antoi lukijoilleen tietoa siitä, mitä ominaisuuksia sotasankari ja ”miehisenä miehenä” nähty sotilas omasi. Vaikkakaan lehden tarkoituksena ei todennäköisesti ollut ehdottaa, että jokaisesta sotilaasta olisi voinut tulla Mannerheimin kaltainen sotasankari, se tarjosi lukijoilleen selvän ihannehenkilön välityksellä ideaalia sotilaan mallia. Lisäksi rintamalla miehistön ja päällystön välinen kunnioitus oli ajoittain

⁹³ Jokinen 2006, 145.

⁹⁴ *Suomen Sotilas* 10/1942, ”Miesten mies. Lähikuvia ja muistelmia sotamarsalkkastamme”.

koetuksella.⁹⁵ Todennäköisesti lehti esitteli sodan sankareina pitämiään henkilöitä myös sen takia, että lukijoissa ja sotilaissa heräteltäisiin kunnioitusta sodassa toimivia esimiehiä kohtaan.

Ahlbäck on tehnyt omassa väitöskirjassaan havainnon, johon yhdyn tutkielmassani. Sen mukaan lehti keskittyi rakentamaan maskuliinisuutta ja sotilaan ihannetta pääasiallisesti esittämällä myönteisiä esimerkkejä sotilaallisesta miehekkyydestä ja ihanteesta.⁹⁶ Muihin peilaavat ja esikuvia ilmentävät artikkelit tuovat esiin lehden näkemyksen, että suomalaisilla sotilailla oli jo paljon sellaisia psyykkisiä ominaisuuksia, joita löytyi toisten valtioiden sotilailta. Toisaalta tällaiset artikkelit antavat käsitystä siitä, missä asioissa ja ominaisuuksissa suomalaiset sotilaat voisivat kirjoittajien mielestä vielä kehittyä. Tämänkaltaisten kirjoitusten ja niihin sisällytettyjen esikuvien avulla lehden kirjoittajat toivat näkyväksi ihanteellisia ominaisuuksia. Osa ominaisuuksista suomalaisten sotilaiden nähtiin jo omaavan, osa heihin haluttiin ehkä pystyä liittämään. Sodan konteksti huomioitaessa on luonnollista, että esikuvia haettiin juuri Suomen asevelivaltioista.

⁹⁵ Pipping 1978, 198–202.

⁹⁶ Ahlbäck 2010, 188–189.

4 Toivottu toiminta muodostaa sotilaan sosiaalisen ihanteen

Tutkielman viimeisessä pääluvussa käsitellen kolmatta ja viimeistä aineistosta esiin noussutta teemakokonaisuutta, jonka kautta näen *Suomen Sotilaan* ihanteen rakentuneen. Fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien lisäksi kuvailuja ihanteellisesta sotilasta muodostui sosiaalisten elementtien avulla. Sosiaalisilla elementeillä tarkoitan tutkielmassa lehden esittämiä käsityksiä ja odotuksia sotilaiden keskinäisistä suhteista, esimiessuhteista sekä suhteista kotirintaman kanssa.

Aseveljeyteen, hierarkiaan ja sotilaiden oikeanlaiseen kanssakäymiseen kotirintaman kanssa liitetään lehdessä paljon odotuksia. Odotusten ja sosiaalisten normien avulla rakentui näkemys sotilaalta toivotusta käytöksestä. Knut Pipping on kertonut rintamayhteisöä koskevassa tutkimuksessaan, kuinka armeijassa on olemassa virallinen taho eli työntekijä - ja johtotaso sekä epävirallinen taho eli henkilökunta, joka käsittää tässä tapauksessa sotilaat. Virallisen tahon normijärjestelmä on rakennettu päämääränään saavuttaa organisaation, eli armeijan, tavoitteet. Siksi sen keskiössä ovat kontrolli ja sen ylläpitäminen kaikissa tilanteissa.⁹⁷ Kontrolli yleisesti sekä kontrolli sotilaiden sosiaalisista kanssakäymisistä nähtiin keskeisenä halutun lopputuloksen saavuttamiseksi sodassa. Epävirallinen normijärjestelmä taas oli Pippingin mukaan tärkeässä roolissa taistelumoraalin ylläpitämisessä.⁹⁸ Tehtyjen havaintojen perusteella oletuksena on, että *Suomen Sotilaan* sisällöt tukisivat enemmän Pippingin virallisen tahon normijärjestelmää.

4.1 Aseveljeys itseisarvona ja välineenä

Ihannesotilas rakentui *Suomen Sotilaassa* suhteessa toisiin sotilaisiin pääosin kahdella tavalla. Ensinnäkin artikkeleissa nostettiin esille aseveljeyttä ja sotilaiden toverihenkeä positiivisena asiana. Yhdessä kirjoituksessa kerrottiin, kuinka erinomainen toverihenki oli suomalaisille sotilaille luonnostaan tyypillinen ominaisuus.⁹⁹ Nimimerkki Sotavanhus lainasi pakinassaan vanhaa puhetta, jossa puhuttiin soturiliiton kestämisestä sotilaiden elämien loppuun saakka ja kuinka sotilaat voisivat aina olla varmoja toistensa rakkaudesta.¹⁰⁰ Toisessa pakinassaan vuodelta 1942 Sotavanhus katsoi sodan muuttaneen sotilaita niin, että aseveljeydestä oli tullut

⁹⁷ Pipping 1978, 33–34.

⁹⁸ Ibid., 21.

⁹⁹ *Suomen Sotilas* 18–19/1942, ”Soturikansan poikia”.

¹⁰⁰ *Suomen Sotilas* 9/1942, ”Kotirintaman ja tulilinjan vaiheilta” pakina.

heille voimavara, ja itsekkyys olisi sen seurauksena vähentynyt.¹⁰¹ Pakinassa aseveljeys ja itsekkyiden väheneminen liitetään toisiinsa varsin suoraan, mikä ilmentää epäitsekkyiden toivottavuutta sotilaan ominaisuutena.

Kiinnostavaa on se, millaisissa yhteyksissä lehti painotti toveruutta ja aseveljeyttä sotilaille tärkeänä. Ihanteellinen sotilas itsessään ei rakentunut lehdessä toveruuden tai aseveljeyden ympärille. Merkittäviksi nousivat ominaisuudet, joita lehdessä pidettiin niihin liitännäisinä. Yhtenäisyys, epäitsekkyys ja sotilaiden samankaltaisuus olivat ominaisuuksia, joiden lehti näki vahvistuvan sotilaiden välisistä suhteista. Toveruus ja aseveljeys ovat yksiä tutkimuskirjallisuuden tunnistamista, keskeisistä kokemuksista sodassa ja rintamalla. Aseveljeys ja kuvailut rintamatoveruudesta näyttelevät usein keskeistä roolia sodanajan kuvailuissa ja tarinoissa.¹⁰² Lehdessä ihanteellinen sotilas rakentui suhteessa toisiin siinä mielessä, että monen hyvältä sotilalta löytyvän ominaisuuden nähtiin olevan hyödyksi kollektiivisesti koko yhteisölle. Ahlbäckin mukaan tiivis aseveljeys ja sen vahvistaminen näyttäytyivät auktoriteeteille keinoina luoda ryhmäpainetta, ja tehdä siten sotilasyksiköistä helpompia hallita.¹⁰³ *Suomen Sotilaassa* aseveljeys tunnistettiin siis merkittäväksi erityisesti sen välillisen roolin ja hyödyn kautta. Sitä pidettiin tärkeänä sotilaiden kestokyvyn, epäitsekkyiden sekä korkean taistelumotivaation tukemisessa. Nämä ominaisuudet taas olivat kaikki lehden sotilaaseen suoraan liittämää toivottuja ominaisuuksia.

Toisessa yhteydessä, jossa aseveljeys nostettiin esille, korostui jälleen sen välillinen rooli armeijalle hyödyllisen toiminnan mahdollistajana. Lehdelle tärkeää oli itsenäisesti ajatteleva sotilas. Vaikka lehdessä painotettiin suomalaisten sotilaiden samankaltaisuutta, samalla esille nostettiin sotilaan itsenäisyys, vapaus muiden mielipiteistä sekä massan vaikutuksesta.¹⁰⁴ Sota ja rintama ymmärrettiin lehdessä, ja ymmärretään tutkimuskirjallisuudessa edelleen, hyvin maskuliinisena ympäristönä. Tuossa maskuliinisessa ympäristössä sotilaiden välille muodostui väistämättä toveruutta sekä oman miehekkyyden ilmentämistä suhteessa muihin miehiin.¹⁰⁵ Oma mieheyyttä peilattiin ja osoitettiin suhteessa muihin miehiin, koska näistä koostui sotilaan sosiaalinen ympäristö. Lehden asemoitumisen ja armeijan tavoitteita tukevien päämäärien vuoksi se painotti sisällöissään samalla suomalaisen sotilaan yksilöllisyyttä ja

¹⁰¹ *Suomen Sotilas* 17/1942, ”Kotirintaman ja tulilinjan vaiheilta” pakina.

¹⁰² Ahlbäck 2010, 261; Kivimäki 2013, 207.

¹⁰³ Ahlbäck 2010, 256.

¹⁰⁴ *Suomen Sotilas* 18/1941, ”Tervetuloa pojat! ”Vanha Masi” puhuu alokkaille”; *Suomen Sotilas* 6/1944, ”Taisteluohje” pk.

¹⁰⁵ *Suomen Sotilas* 17/1944, ”Marsalkan ritari puhuu”. Taskinen 2025, 134. Kivimäki 2013, 215.

vapaata mielipiteenmuodostusta. Tällaisen vapaan mielipiteenmuodostuksen toivottiin tapahtuvan suhteessa vihollisen propagandaan ja toisiin sotilaisiin, ei suhteessa auktoriteettiin tai virallisiin ohjeistuksiin. Tätä havainnollistavat luvussa aiemmin mainituissa artikkeleissa esiintyvät sisällöt, jotka käsittelivät muiden asioiden ohella sotilaiden keskinäisiä puheita, niiden kunniallisuutta sekä heikkoja sotilaita sekä näiden vastuunkantoa.

Virallisten armeijaperiaatteiden tavoitteena oli rohkaista sotilaita epäviralliseen toverikuriin. Tarkoituksena oli, että sotilaat vahtisivat toisiaan, ja ilmoittaisivat, mikäli joku ryhmän jäsenistä ei toiminut toivotulla tavalla tai rikkoi yhteisiä sääntöjä.¹⁰⁶ Tässä lehti asemoitui jälleen virallisen tahon kanssa samaan linjaan, kun otetaan huomioon lehden sisällöt epäitsekkydestä ja heikkojen yksilöiden vastuuttamisesta sekä rankaisemisesta. Voidaan todeta, että aseveljeydestä puhuttiin lehdessä ja sen tärkeys tunnistettiin, mutta ihanteellisen sotilaan kannalta se näyttäytyi lehdessä enemmän välineenä painottaa muita ominaisuuksia.

4.2 Kuri ja ansaittu auktoriteetti

Anders Ahlbäckin väitöskirjassa on rauhan aikana mainittu hyvän sotilaan ominaisuuksiksi epäitsekkyuden ja yhteiseen hyvään alistumisen lisäksi kuri sekä tarkkuus annettujen tehtävien suorittamisessa.¹⁰⁷ Rauhan aikana *Suomen Sotilaassa* ei puhuttu paljoakaan sotilaiden ja esimiesten välisistä suhteista. Sotilas esitettiin tuona aikana lehdessä autonomisempana ja itsestään vastuullisena toimijana, eikä lehti Ahlbäckin mukaan ottanut juuri asiakseen puhua kurista tai sotilaan alistumisesta auktoriteeteille.¹⁰⁸ Sota-aikana nämä painottuivat huomattavasti enemmän, kun kuuliaisuuden ja esimiessuhteiden merkitykset korostuivat armeijan tehokkaan sotatoiminnan takaamisessa. Sotavuosien aikana lehdessä kirjoitettiin useita artikkeleita liittyen sotilaan ja esimiehen välisiin suhteisiin ja kuriin, joiden välityksellä kuva mallisotilaasta tarkentui.

Sotilailta toivottu käytös ja erityisesti kurinalaisuus korostuivat lehden sisällöissä. Merkitys vahvistui artikkeleilla, joissa odotettua käytöstä tuotiin esiin lukijoille. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että yleisesti miehet noudattivat sotapalveluksessa kurinalaista käyttäytymistä. Samalla kuitenkin monia kuriin liittyviä säädöksiä pidettiin turhina ja esimiesten arvovaltaa kyseenalaistettiin.¹⁰⁹ Kyseisen ilmiön leviämistä yritettiin selvästi rajata

¹⁰⁶ Kivimäki 2013, 172.

¹⁰⁷ Ahlbäck 2010, 162.

¹⁰⁸ Ibid., 187–188.

¹⁰⁹ Pipping 1978, 21, 202–203.

lehdessä. Everstiluutnantti J. Kivikarin kirjoittamassa artikkelissa puhuttiin armeijan tehtävästä sopivan käytöksen ja kurin opettamisessa:

Sodassa yhden ainoan yksilön, johtajan, tahdon on oltava määrävänä ja tämän tahdon ilmausten on nopeasti päästävä vaikuttamaan yksityiseen rivimieheen saakka, mistä johtuu, että koko armeijan on oltava kasvatettu sellaiseen kuriin, että vastaanhangoittelu ja oman mielipiteen esillepakottaminen ovat mahdottomia.¹¹⁰

Kuten lainauksesta voi huomata, Kivikari otti tekstissään kurin lisäksi kantaa johtajan asemaan armeijassa, jonka hän näki määrävänä. Kiinnostavaa on, miten suurimmassa osassa esimiehen ja sotilaan suhdetta käsittelevistä kirjoituksista asetettiin odotuksia ja velvollisuuksia myös johtajalle. Esimerkiksi luutnantti Markus Raikamo nosti omassa artikkelissaan upseereista esille esimiehen hyveiksi oikeudenmukaisuuden ja reiluuden. Hän kirjoitti, kuinka suomalainen sotilas ei esimieheltä muuta odottanutkaan. Raikamo painotti esimiesten roolia sekä näiden tarvetta saavuttaa alaiensa kunnioitus ja luottamus työn onnistuneen hoitamisen edellytyksenä.¹¹¹ Hyvän johtajan esimerkin antavan artikkelin mukaan johtajan tuli näyttäytyä sodassa sotilailleen esimerkkinä itsevarmuutensa, oikeudenmukaisuutensa ja miehisen luonteensa kautta.¹¹² Ahlbäck ja Kivimäki ovat nostaneet samat ominaisuudet esille pidetyn sotilasesimiehen kuvailuissa.¹¹³ Myös Pipping on tehnyt tutkimuksessaan tätä tukevan havainnon, jonka mukaan sotilasesimiehen arvovalta ei riippunut sodassa sotilasarvosta tai asemasta, vaan ensisijaisesti kyse oli esimiehen persoonasta.¹¹⁴

Kurista ja sen tärkeydestä muistuttaminen oli lehden keino osoittaa, millaista käytöstä ja asennoitumista suhteessa esimiehiin sekä armeijaan se suomalaisilta sotilailta toivoi. Toisaalta näkemykseen mahtui joustavuutta, kun esimiehiinkin liitettiin odotuksia muun muassa kunnioituksen ansaitsemiseksi. Kurista ja auktoriteetista kirjoittivat usein virassa edelleen toimivat tai entiset sotilaat, etenkin sotilasarvoiltaan- ja tehtäviltään esimiesroolissa olleet sotilaat. Kirjoittajien auktoriteettiasema todennäköisesti toi lehden silmissä painavuutta heidän sanomisilleen, mikä osoittaa aiheen merkityksellisyyttä.

Vaikka lehdestä on havaittavissa ymmärrystä sille, että sotilaiden tulee voida odottaa esimiehiltään tiettyjä ominaisuuksia, siellä ei nostettu esille sitä puolta suomalaisten sotilaiden

¹¹⁰ *Suomen Sotilas* 17/1942, ””Onko parlamentti hyväksynyt hyppäämisen?” Muutamia ajatuksia sotilaallisesta kurista ja käytöksestä”.

¹¹¹ *Suomen Sotilas* 20/1943, ”Upseeri herrana”.

¹¹² *Suomen Sotilas* 19–20/1941, ”Bobi Siven, Karjalan sankarinuorukainen”.

¹¹³ Ahlbäck ja Kivimäki 2008, 122–124.

¹¹⁴ Pipping 1978, 202.

luonteesta, joka ei alistunut mukisematta armeijan kuriin ja kuuliaisuuteen.¹¹⁵ Enemmän on huomattavissa, että lehti asettui sitä narratiivia vastaan, jonka mukaan suomalainen sotilas ei alistuisi kuuliaisuuteen helposti tai identifioisi itseään sotilaaksi armeijan asettamien odotusten mukaisesti.¹¹⁶ Jälleen yhdessä pääkirjoituksistaan A. Rautavaara kirjoitti painokkaasti siitä, miten suomalaiset olivat aina rakastaneet järjestystä ja suomalaiset sotilaat olivat hyvin sopeutuneet tinkimättömään kuriin. Lisäksi Rautavaara otti pääkirjoituksessaan kantaa siihen, miten ”vallitseva käsitys” ihannerintamamiehestä vaatii korjausta: ”Hänen kuvaansa ajattelemattomasti piirretyt kuria väheksyvät ja järjestelmää ivailevat piirteet on syövytettävä pois. Ne ovat vaarallista lainaa huligaanien ja rikollisten alamaailmasta.”¹¹⁷

Rautavaaran pääkirjoituksesta on havaittavissa, että lehden kirjoittajat tiedostivat rintamalla sotilaiden keskuudessa muodostuneiden, Pippingin määrittelemien, omien virallisista tahoista poikkeavien ihanteiden olemassaolon.¹¹⁸ Myös sota- ja tutkimuskirjallisuudessa yleisesti nousevat esille sotilaiden omat kokemukset ja käsitykset. Niissä epävirallinen normijärjestelmä, ja esimerkiksi tiettyjen säädösten vastustaminen osana suomalaissotilaan ominaisuuksia, usein korostuvat.¹¹⁹ Lehden näkökulma oli melko erilainen verrattuna tähän, ja ihanne muodostui ennemmin virallisen normijärjestelmän ja armeijaa puoltavan näkökulman kautta. Arto Jokinen on kirjoittanut, että representaatiot miehen ihanteista ovat kyllä suhteessa todellisuuteen, mutta eivät heijasta todellisuutta suoraan. Kaikki ihannesotilaista tehdyt representaatiot tuottavat jotain, mutta luotujen ihanteiden suhdetta todellisuuteen ei pelkästään niiden toteamisella tiedetä.¹²⁰ Lehti tuotti vain omaa representaatiotaan, johon se valikoi tärkeinä pitämiään asioita.

Kuri ja tietyt odotukset puolin ja toisin sotilaiden ja esimiesten välisissä suhteissa olivat lehdelle merkittäviä ihanteen muodostamisessa, ja kuuluivat selvästi osaksi ihannesotilaan toivottua toimintaa sen silmissä. Samalla nähtävissä on sodan konteksti ja sen tuoma ulkoinen vaikutus lehden tuottamaan ihanteeseen. Konteksti on näkyvässä jopa aiempia lukuja enemmän, koska sotilaan oikeanlainen käytös ja armeijassa vallitseva kuri olivat konkreettisia tekijöitä siinä, että sotaponnistelut onnistuisivat virallisten tahojen toivomalla tavalla. Lehti

¹¹⁵ Taskinen 2025, 122–123.

¹¹⁶ Ibid., 123–124.

¹¹⁷ *Suomen Sotilas* 13/1943, ”Se ei sovi suomalaiselle luonteelle”.

¹¹⁸ Pipping 1978, 21.

¹¹⁹ Taskinen 2025, 124; Pipping 1978, 197–198.

¹²⁰ Jokinen 2019, 121.

asetti itsensä kirjoituksillaan jälleen kerran virallisen tahon kylkeen, ja nosti sotilaan keskiöön sodan virallisia tavoitteita tukevia ominaisuuksia ja toimintaa.

4.3 *Ylpeä miehen laki* määrittelee sopivan tunneilmaisun

Aseveljeyden ja esimiessuhteiden lisäksi havaintona aineistosta oli lehden painotukset sotilaiden oikeanlaisesta tunneilmaisusta suhteissa koteihin. Sotilaan optimismi nousee tutkielmassa toiseen kertaan esille, kun lehdessä määriteltiin, millaista ulosantia ja asennetta sotilailta toivottiin mitä tuli sodanaikaisiin suhteisiin kodin kanssa. Sotilaiden kirjeenvaihdosta ja siihen sisällytetyistä tunteista opastavassa pääkirjoituksessa kirjoitettiin asiasta seuraavasti:

Rintaman elämä on usein karua ja kovaa. Pitkittynyt sota tuo mukanaan päivittäin kasvavia huolia. Ne tunnetaan ja tajutaan. Mutta kirjoittamaton, ylpeä *miehen laki* määrää, että nämä tunteet kannetaan omilla harteilla, valittamatta ja surkuttelematta. Tämä on ennen kaikkea suomalaista elämäntyä.¹²¹

Kirjoituksessa puhuttiin *ylpeästä miehen laista*, johon kuului negatiivisten tunteiden ja ajatusten pitäminen itsellään. Sotilaita vastuutettiin olemaan jakamatta kirjeissä koteihin kielteisiä tai muuten negatiivisia tuntemuksiaan sodasta. Kirjoittaja mainitsi tällaisen sodalle jopa vaarallisempaa kuin vihollisen luodit.

Toisessa, muutama vuosi aiemmin julkaistussa kirjoituksessa, näkyivät samat odotukset. Nimimerkki H.K-i. kirjoitti, kuinka miehet eivät kirjeissään valittaneet, vaikka olivatkin vaaroissa ja vaikeuksissa. Kirjoittajan mielestä sota-ajan kirjeissä oli keskitytty positiiviseen ilmaisuun, kuten kuului tehdä.¹²² Kirjoituksella annettiin suomalaisesta sotilaasta kuva, että tämä tiesi roolinsa sodassa, koki siitä kunniaa, eikä ainakaan koskaan valittanut. Myös tutkimuskirjallisuudessa on tutkittu sotakirjeitä. Näissä tutkimuksissa on tehty havaintoja, joiden mukaan miehet pitivät kirjeissään koteihin vaikeudet enimmäkseen itsellään, keskittyen kirjoittamaan kotiin lohduttavia sanoja ja positiivisia puolia kokemuksistaan.¹²³ Lehti tuki sotapropagandan ponnisteluja viestittämällä sisällöissään kuvaa, ettei hyvä mies ja sotilas rasita muita omilla huolillaan tai tunteillaan. Koska tutkimuskirjallisuus tukee tunneilmaisun vähyyttä, on mahdollista, että virallisten tahojen pyrkimykset ja propaganda onnistuivat, eivätkä miehet siksi tuoneet ilmi tuntemuksiaan. Toisaalta voi olla, että vallitseva

¹²¹ Suomen Sotilas 1/1944, ”Rintamamiehen kirje”.

¹²² Suomen Sotilas 15/1942, ”Rintamakirjeet kasvattavat kotirintamalaisia”.

¹²³ Taskinen 2025, 140–141.

mies- ja sotilaskulttuuri oli rakentunut niin, ettei sotilaiden vaitonaisuus olisi juuri muuttunut, vaikei propagandaa ja virallisten tahojen vaikutuspyrkimyksiä olisi ollutkaan.

Lehden kirjoituksiin sisältyi selkeä näkemys siitä, miten ihannesotilas toimi suhteessa ulkomaailmaan ja rintaman ulkopuolisiin toimijoihin. Se, että sotilailta odotettiin kirjeissä positiivisuutta, vaitonaisuutta ja valikoivuutta, ilmentää laajempaa kokonaisuutta. Hiljaisuus ja tunteista puhumattomuus liitettiin lehden kirjoituksissa ja sanavalinnoissa koko kansanluonteen sekä erityisesti miesten ominaisuuksiksi. Lehden artikkeleissa puhutaan ajoittain kansasta tai miehistä, ei pelkästään sotilaista. *Ylpeä miehen laki* ja siihen kuuluvaksi liitetyt velvollisuudet viittaavat, että ne koskevat kaikkia miehiä ylipäänsä. Sotilaalta odotettu tunneilmaisu, kirjeet ja niihin liitetyt velvollisuudet ovat teemoja, joissa sotilasmieheyden ja siviilimieheyden yhtenäistyminen on nähtävillä.¹²⁴ Tunteiden hillintä on siis kautta aikojen liitetty miehiseksi ominaisuudeksi, myös siviilissä.

Tunteiden hallinta ja vaitonaisuus sotilaan toiminnan hyveinä lehdessä tukevat armeijan jatkosodan aikaista sotapropagandaa. Kontrolloidun tunneilmaisun ja kirjeenvaihdon avulla pyrittiin ylläpitämään kansan yksimielisyyttä sekä uskoa sodan oikeutukseen.¹²⁵ Samalla armeijassa, kuten lehdessäkin, ymmärrettiin kirjeiden merkitys tämän yksimielisyyden ja sotamoraalin ylläpitäjinä.¹²⁶ Sen vuoksi aihe todennäköisesti nousi useita kertoja esille ja kirjoituksilla haluttiin muistuttaa sotilaita heidän velvollisuuksistaan. Tietynlaisia toimintaa ja toiminnan toivottavuutta painottamalla lehti toi esille odotuksia siitä, mitä se sotilailta toivoi. Odotukset suoraan tai rivien väleistä tietynlaisesta asenteesta, velvollisuuksista ja käytöksestä olivat kaikki tärkeitä osia lehden oman ihanteen rakentumisessa.

¹²⁴Lamberg et al. 2014, 229.

¹²⁵ Kirves 2008, 21.

¹²⁶ Taskinen 2025, 133.

5 Johtopäätökset

Jatkosodan aikaisessa *Suomen Sotilaassa* oli nähtävillä representaatioita, jotka muodostivat käsitystä ihanteellisesta sotilaasta kokonaisvaltaisesti erilaisten ominaisuuksien osa-alueilla. Lehden sisällöissä ja retoriikassa oli nähtävillä tietynlaisen ihanteellisen sotilaan rakentaminen ja esittäminen. Tämä tapahtui vaihtelevasti sekä suorilla ilmauksilla että epäsuorasti rivien väleistä löytyvillä ohjeistuksilla ja ajatuksilla. Tutkielmassa käsiteltiin keskeisesti ja toistuvasti aineistosta esille nousseita teemoja. Huolimatta siitä, ettei lehti itse puhunut suoraan ihanteesta, sen sisällöissä nousi esille niin fyysisiä, psyykkisiä kuin sosiaalisia ominaisuuksia, joista lehden ihanne nähdään tutkielmassa rakentuneen. Lisäksi tarkastelin lehden asemaa suhteessa virallisiin tahoihin, kuten armeijaan. Lehti määritteli roolinsa sotilaiden äänenkannattajana, ja nimesi avoimesti tehtäväkseen isänmaallisuuden ja sotahengen kohottamisen. Lehden pyrkimykset ja sisällöt jatkosodan aikana viittasivat monilta osin siihen, että ne saivat vaikutteita puolustusvoimien virallisesta linjasta sekä näkemyksistä.

Tutkielmassa olen jakanut ihanteen muodostumisen kolmelle eri osa-alueelle. Keskeisimpiä ihannesotilaaseen liitettyjä fyysisiä ominaisuuksia olivat ruumiin hyvä kunto eli taistelukunto ja siisti ulkomuoto. Lisäksi tärkeitä olivat sotilaan taito sekä velvollisuus huolehtia hyvistä elämäntavoista ja ruumiillisesta kyvykkyydestä. Lehdessä julkaistiin alkoholivalistusta ja kannustettiin sotilaita kunnollisiin sekä urheilullisiin elämäntapoihin. Sotilaan ihanteen fyysinen puoli rakentui lehdessä pääosin suoraviivaisesti, ja usein tyyliiltään ohjeistavien, mutta myös humorististen, sisältöjen avulla. Lehden ihanteellinen sotilas piti itsestään huolta, oli siisti ja omasi toivottavan taistelukunnon. Sotilaan ulkoinen olemus, erityisesti siisteys ja ryhti nähtiin piirteinä, joiden kirjoittajat näkivät heijastavan suoraan sotilaan muita psyykkisiä ja sosiaalisia ominaisuuksia. Lisäksi ajatus suomalaisen sotilaan luonnollisista ominaisuuksista ja sotataidoista olivat lehdessä toistuvia teemoja, joiden välityksellä suomalaisen sotilaan kyvykkyyttä ja fyysistä taitavuutta kuvailtiin.

Toisessa luvussa käsiteltyjä sotilaan psyykkisiä ominaisuuksia lueteltiin lehdessä todennäköisesti eniten. Selkeästi ja toistuvasti esille nousseita ominaisuuksia olivat rohkeus, kunnia, uhrivalmius, tunnekontrolli sekä vaatimattomuus. Lehden sisällöissä oli huomattavissa selkeä linja siinä, että suomalaisen sotilaan tuli tuntea roolistaan kunniaa, ja olla valmis kuolemaan isänmaansa puolesta. Kun esimerkiksi sotakirjallisuudessa jatkosodan kokemuksia kuvaillaan usein sotaväsymyksen ja laskeneen motivaation avulla, lehden

sisällöissä tällainen ei ollut näkyvillä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta.

Ominaisuuksien lisäksi lehdessä korostuivat odotukset sotilaiden psyykkisestä kyvystä kohdata sodan tilanteita, ja käsitellä kohtaamiaan asioita sekä tunteita armeijan kannalta hyödylliseksi nähdyllä tavalla. Lehden ihanteeseen kuuluivat esimerkiksi odotukset sotilaan vaatimattomuudesta sekä kyvystä toimia tunteiden valtaamatta ja rauhallisesti. Ne olivat myös teemoja, joita armeija sotavoimassaan arvosti, koska niillä nähtiin olleen hyviä vaikutuksia suorituskykyyn.

Yksi tapa, jonka kautta sotilaan psyykkinen ihanne rakentui, oli toisten valtioiden sotilaiden sekä arvostettujen sotajohtajien hyveiden esitleminen. Saksan vaikutus Suomen armeijaan oli merkittävää senkin lisäksi, että Suomi taisteli jatkosodassa Saksan rinnalla. Vaikutukset ulottuvat pitkälle historiaan aina Suomen armeijan rakentumiseen ja jääkäreihin saakka. Saksan lisäksi lehdessä olivat näkyvillä muut sodassa sen kanssa samalla puolella olleet valtiot. Saksan ohella Japani oli valtio, jonka sotilaita ja näiden henkisiä ominaisuuksia lehdessä avoimesti ihailtiin. Lehdessä nähtiin suomalaisten jakavan jo useita hyvänä pidettyjä ominaisuuksia saksalaisten kanssa, ja tätä käsitystä Hitlerin antamalla kehuilla ja niiden julkaisemisella haluttiin vahvistaa. Japanilaisilta suomalaisten nähtiin voivan oppia muun muassa sitkeyttä, entisestään parempaa uhrivalmiutta sekä kunnioittavia käytöstapoja. Kuvailujen sotajohtaja Mannerheimista taas voidaan nähdä antavan lukijoille käsitystä siitä, millaisia ominaisuuksia arvostetulla ja korkea-arvoisella sotilaalla oli. Tämän tyyppiset kuvailut muodostivat rivien väleistä kuvaa ihanteellisista ominaisuuksista.

Viimeisenä keskeisenä osa-alueena sotilaan ihanteen rakentumisessa olivat tämän suhteet toisten sotilaiden, esimiesten sekä kotirintaman kanssa, sekä niihin liitetyt odotukset ja velvollisuudet. Erityisesti näissä odotuksissa korostui sodan konteksti. Se, miten sotilas käyttäytyi ja toimi suhteissaan muihin, liittyi virallisten tahojen silmissä suoraan armeijan toimintamahdollisuuksiin sekä menestykseen. Vaikka lehti ei edustanutkaan virallisesti armeijaa, olivat sen sotilaiden sosiaaliin meriitteihin liittyvät sisällöt sävyltään virallisen näkemyksen värittämiä. Lehdessä aseveljeys nostettiin esille muina tärkeinä pidettyinä ominaisuuksina, kuten epäitsekkyyttä, lisäävänä ja vahvistavana tekijänä. Muita sotilaan sosiaaliseen toimintaan liitettyjä odotuksia olivat kurinalaisuus, vaitonaisuus ja negatiivisten tunteiden ilmaisun välttäminen. Myös nämä toimivat esimerkkeinä siitä, kuinka lehti painotti sisällöissään ennen kaikkea ominaisuuksia ja toimintaa, joista oli sodassa hyötyä armeijalle.

Ahlbäckin väitöskirjaa hyödynnettiin tutkielman taustalla ajallisesti edeltävänä tutkimuksena, johon tutkielmassa tehtyjä havaintoja ja johtopäätöksiä peilattiin. Ajallisen kontekstin erilaisuudesta huolimatta monet ihanteellisen sotilaan ominaisuudet selvästi säilyivät sotienvälisestä ajasta sota-aikaan. Ominaisuudet kuten rohkeus, uhrivalmius, fyysinen kunto, siisteys sekä kuri, liitettiin sotilaalta toivottaviin ominaisuuksiin molempina aikoina. Esimerkiksi sotilaan suhteita muihin ja hierarkiaa taas ei juurikaan Ahlbäckin mukaan nostettu esille sotienvälisenä aikana. Tutkielmassa tehtynä havaintona on, että lehdessä oli sota-aikana huomattavasti enemmän sisältöjä liittyen kyseisiin teemoihin. Tämä ero selittyi sillä, että sotienvälisenä aikana ja sota-aikana armeijan prioriteetit olivat luonnollisesti erilaisia. Sodassa korostuivat teemat, kuten sotavoiman kyvykkyys ja sotilaiden taistelumotivaatio, jotka eivät olleet samalla tavalla keskeisiä rauhanaikaisen armeijan olemassaolossa.

Tutkielmani osoittaa, että *Suomen Sotilaan* sotilasihanne oli kokonaisvaltaisesti rakentunut näkemys, joka rakentui ja ilmeni lehdessä niin fyysisesti, psyykkisesti kuin henkisesti. Se, miten ihanne rakentui ja miten sitä lehdessä kuvailtiin, vaihteli. Osassa sisällöistä sotilaan ihannetta, siihen kuuluvia ominaisuuksia ja toimintaa kuvailtiin avoimesti. Osassa taas ihanne rakentui rivien välistä tai vastaesimerkkien avulla. Joka tapauksessa ihanne ei jäänyt lehdessä pelkästään kuvailevaksi. Lehden näkemys oli normatiivinen, se pyrki asettamaan ihanteita ja ohjailemaan toimintaa. Lehden ihanne ilmeni instrumentaalisenä näkemyksenä, jonka tarkoituksena oli rakentaa käsitystä ihanteista vastaamaan armeijan ja virallisten sotaponnisteluiden tarpeita.

Tutkielmassa on otettu huomioon lehden kirjoittajien rooli ja sen vaikutus ihanteen muodostumiseen. Kuten Ahlbäck on todennut, kirjoittajat tuottivat sisällöt ja saattoivat syöttää niihin tietoisia miehekkyyden malleja ja omia odotuksiaan. Samalla heihinkin vaikuttivat ympäröivät odotukset ja vallitseva mieskulttuuri. Sota-ajan lehdestä tehtynä johtopäätöksenä on, että ihanteen rakentumista tarkasteltaessa erityisen tärkeää on huomioida lehden rooli epävirallisena, mutta samalla ideologisesti armeijan kanssa samassa linjassa toimivana tahona. Lehden voidaan sanoa toimineen vapaaehtoisena välineenä virallisen linjan ja sen odotusten levittämiseksi lukijoidensa keskuudessa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että *Suomen Sotilaassa* oli nähtävillä ihanteellisen sotilaan kuvan rakentuminen, ja tutkielmassa tätä ihannetta sekä siihen liitettyjä ominaisuuksia on purettu ja paikannettu. Ahlbäck on osoittanut, kuinka lehti pyrki retoriikallaan ja sisällöillään

yhdistämään tiettyjä ominaisuuksia ihanteelliseen sotilaaseen ja siten vaikuttamaan lehden lukijoiden, oletettavasti enemmistönä nuorten sotilaiden, minäkuvaan ja käsitykseen mieheydestään.¹²⁷ Lehti voidaan nähdä maskuliinisuuden ja sotilaallisen ideaalin representaationa, joka tuotti, tiedostetusti ja tiedostamattomasti, ideaalikuva suomalaisesta sotilaasta.

Tutkimusta siitä, miten asevelvollisuusarmeija ja sota ovat vaikuttaneet suomalaiseen mieheyden käsitykseen on jo jonkin verran, ja tutkielmassa syvennyttiin tarkemmin tämän tutkimuskaton alle meneviin kysymyksiin. Koska aiemmassa tutkimuksessa armeijan vaikutus mieheyteen on pystytty paikantamaan, tämä tutkielma asettuu osaksi miestutkimuksen kenttää, jossa mieheyteen ja miesten käsityksiin itsestään vaikuttavia tekijöitä on mahdollista tunnistaa ja analysoida. Miesihanteiden tutkiminen ja niiden paikantaminen erilaisista konteksteista jatkossakin on varmasti hyödyllistä. Tällaisten paikannusten avulla on mahdollista saada laajempi käsitys siitä, mistä miehet sukupuolena saavat mallinsa, mitä nämä mallit tarkalleen ottaen sisältävät ja millaisiin asioihin muodostuneet mallit vaikuttavat.

¹²⁷ Ahlbäck 2010, 191, 289–290.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Suomen Sotilas, 1941–1944

Tutkimuskirjallisuus

- Ahlbäck, Anders. *Soldiering and the Making of Finnish Manhood: Conscription and Masculinity in Interwar Finland*, 1918–1939. Turku: Åbo Akademi University, 2010. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-2509-3>>
- Ahlbäck Anders ja Ville Kivimäki. ”Masculinities at War: Finland 1918–1950”. *Norma*, 2/2008, 114–131. <<https://doi.org/10.18261/ISSN1890-2146-2008-02-04>>
- Aho, Timo, Jiri Nieminen ja Arttu Salo. *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino, 2021.
- Danielsbacka, Mirkka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora. ”Teoriaton historia?” *Menneisyyden rakentajat. Teoriat historiantutkimuksessa*, toim. Matti O. Hannikainen, Mirkka Danielsbacka ja Tuomas Tepora. Helsinki: Gaudeamus, 2018, 9–19.
- Jokinen, Arto. *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 1999. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-44-5592-4>>
- Jokinen, Arto. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press, 2000. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-44-5593-2>>
- Jokinen, Arto. ”Myytti sodan palveluksessa. Suomalainen mies, soturius ja talvisota”. *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki. Helsinki; Jyväskylä: Minerva, 2006, 141–157.
- Jokinen, Arto. *Isänmaan miehet. Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa*. Toim. Markku Soikkeli ja Ville Kivimäki. Tampere: Vastapaino, 2019.
- Junila, Marianne. ”Wars on the Home Front: Mobilization, Economy and Everyday Experiences”. *Finland in World War II. History, Memory and Interpretations*, toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki. History of Warfare, volume 69. Leiden; Boston: Brill, 2012, 191–232.

- Kemppainen, Ilona. ”Kuolema, isänmaa ja kansalainen toisen maailmansodan aikaisessa Suomessa”. *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*, toim. Tiina Kinnunen ja Ville Kivimäki. Helsinki; Jyväskylä: Minerva, 2006, 229–241.
- Kirves, Jenni. “”Päivittäinen myrkkyyannoksemme” – sensuuria ja propagandaa jatkosodassa”. *Ruma sota. Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*, toim. Sari Näre ja Jenni Kirves. Helsinki: Johnny Kniga Publishing, 2008, 13–61.
- Kivimäki, Ville. *Murtuneet mielet. Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY, 2013.
- Kühne, Thomas. ”Protean Masculinity, Hegemonic Masculinity: Soldiers in the Third Reich”. *Central European History*, 3/2018, 390–418.
<<https://doi.org/10.1017/S0008938918000596>>
- Lamberg, Marko, Pirjo Markkola ja Ann-Catrin Östman. *Näkymätön sukupuoli: mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino, 2014.
- Mankayi, Nyameka. ”Masculinity, Sexuality and the Body of Male Soldiers”. *Psychology in Society*, 36/2008, 24–44.
- Mosse, George L. *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. 1st ed. New York; Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Nevala-Nurmi, Seija-Leena. ”Suojeluskuntien soturit, isät ja pojat”. *Näkymätön sukupuoli: mieheyden pitkä historia*, toim. Pirjo Markkola, Ann-Catrin Östman ja Marko Lamberg. Tampere: Vastapaino 2014, 224–245.
- Pipping, Knut. *Komppania pienoisyhteiskuntana. Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944*. Suomeksi kääntänyt Heikki Vilén. Helsinki: Otava, 1978.
- Taskinen, Ilari. ”Ihmisenä vai sankarina sodassa? Maskuliinisuus törmää sotakokemuksiin”. *Sinivalkoisia satureita. Suomalaismiehet asevelvollisina, sotilaina ja veteraaneina*, toim. Marko Tikka. Tampere: Vastapaino, 2025, 121–150.
- Tepora, Tuomas. ””Elävät vainajat” – kaatuneet kansakuntaa velvoittavana uhrina”. *Ruma sota. Talvi- ja jatkosodan vaiettu historia*, toim. Sari Näre ja Jenni Kirves. Helsinki: Johnny Kniga Publishing, 2008, 103–132.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi, 2009.
- Ylivuori, Soile. ”Historiallinen analyysi ja sukupuoli”. *Avaimia menneisyyteen. Opas historiantutkimuksen menetelmiin*, toim. Mirikka Danielsbacka, Matti O. Hannikainen ja Tuomas Tepora. Helsinki: Gaudeamus, 2022, 20–39.